VISUOMENININKO BIBLIOTEKA

M. Krupavičius

LIAUDIES TARNYBOJ

DRAUGAS LIBRARY
CHICAGO, ILL.

Atėjau, ne kad man tarnautų, bet kad Aš pats tarnaučiau.

Iš Rafaelio paveikslo „Atsimainymas". (Vatikano muzejus).

VISUOMENININKO BIBLIOTEKA Nr. 3

M. KRUPAVIČIUS

LIAUDIES TARNYBOJ

Kazys Pankus, O. P.
4022 Hiawatha Drive
Sioux Falls, South Dakota 60148

KAUNAS
1928

27
Kr-409

Nihil obstat.
Censor ex officio J. Meškauskas.
Kaunae 5-V-1928.

Nr. 1772.

A. V.

Imprimatur.
Datum Kaunae, die 6 maii 1928.
C. Šaulys,
Vicar. Generalis
Praelatus S. S.

KU biblioteka
093000251817

P 4165

Paaiškinimo žodis.

Sumanyta patiekti mūsų skaitančiai visuomenei katalikų socialinis mokslas ir praktika. Tai galima padaryti dvejopu būdu: pirmas, patiekti sistemingo rankvedžio pavidale knygos, kuriose būtų apimta visas Bažnyčios socialinis mokslas ir jo taikymas gyvenime, ir antras, aiškinti to mokslo atskirus klausimus atskirose knygelėse. Pasirinkta šis antrasis būdas. Šio pasirinkimo motyvai tokie: pirmiausia, mažesnės knygelės lengviau išleisti, o skaitytojams pigiau įsigyti; antra, leidžiant sistemingą rankvedį, reikėtų apimti tokius klausimus, kurie mūsų gyvenime nėra aktualūs, o „Visuomenininko Bibliotekos" leidėjui rūpi pirmoj vietoj įnešti šviesos į mūsų gyvenimo iškeltus ar keliamus klausimus, kurie reikalingi išsprendimo, suderinto su katalikų mokslo nuostatais; trečia, pasirinkus pirmą rašymo būdą, būtų reikėję vienam visos knygos patiekti, kas prie mūsų darbo sąlygų negreit būtų pavykę padaryti. Einant gi pasirinktuoju keliu šis darbas galima atlikti, keliems plunksnos darbininkams. Ketvirta, pagaliau, skaitytojas galės pasirinkti tas ar kitas knygeles tik jam rūpimu klausimu. Vadinasi, šitas būdas pasirinkta dėl grynai praktiškų sumetimų.

Rašydamas šias knygeles originalumo nesivaikiau. Kas parašyta šiuo klausimu svetimomis kalbomis, mūsų gyvenimo sąlygomis sunku kas nors geresnio parašyti. Stengiausi tad, kiek galint, tiksliau tik sunaudoti tuos autorius, kurie jau yra žinomi savo darbais ir yra įsigiję rimtą ir autoritetingą vardą. Daugiausia naudojau prof. Toniolo „La notion chretien de la democratie" ir Ed. Jaroszynski'o „Leon XIII i demokracya chrześcijańska"

M. Krupavičius.

Kaunas,
1928 m. Dievo Kūno šventė.

Literatūra.

1. Toniolo. La notion chretien de la Democratie. Paris. Maison de la Bonne presse.
2. Garriguet. Introduction à l'etude de sociologie. Paris. Bloud.
3. Antoine. Cours d'Economie sociale. Paris.
4. Naudet. La Democratie et le democrates chretiens. Paris. Briguet.
5. Ed. Jaroszynski. Kotolicyzm socialny. Kraków.
6. Ed. Jaroszynski. Leon XIII i demokracya chrześcijańska. Kraków.
7. Rivista Internazionale di Scienze sociali. Toniolo straipsniai apie demokratystę.
8. Leon XIII. Warszawa. Bibl. dzieł. chrześc.
9. Dr. A. Steinhauser. Christliche Democratie. Einsiedeln. Benzinger.
10. Kun. Vermeersch. De justitia. Brugis.
11. Gregoire. Le pape, les catholique et le question sociale. Paris. Perin.
12. Dehon. Catholicisme social. Paris. Bloud.
13. Fonsegrive. Catholicizme et Democratie. Paris. Lecoffre.
14. Kun. Gayraud. Les democrates chretiens. Doctrine et programme. Paris. Lecoffre.
15. Fonsegrive. La crise social. Paris. Lecoffre.
16. Kursa Społeczne. Warszawa. Bibl. dzieł. chrześc.

DU KELIU.

„Fuori di sacrestia" — „išeikit iš zokristijos"
Leonas XIII.

„Visuotinis žmonijos demokratėjimas yra neginčijamas faktas. Ar ta demokratija bus socijalistinė ar krikščioniška nuo mūsų pareina: nuo mūsų susiorientavimo naujose aplinkybėse, nuo mūsų darbo".
Leonas XIII.

„Katalikų veikimas vargstančiųjų naudai didesnio pagyrimo yra vertas dėl to, kad jis pasireiškia kaip tik toje srityje, kurioje, visumet sėkmingai Bažnyčios laiminama, reiškiasi veikli, prie laiko aplinkybių prisitaikanti krikščioniška artimo meilė"
Leonas XIII.

I.

Demokratystė gimė krikščionystėj. Evangelija yra demokratystės šaltinis. Geroji, Kristaus atnešta, naujiena pasėjo jos pirmus grūdus ir nutiesė jai tvirtus ir sveikus pamatus. Demokratystės dvasia buvo pagrįsti jau pirmųjų krikščionių viešieji žygiai ir darbai. Bažnyčios tėvai dažnai ją liečia savo raštuose. Šventas Tomas Akvinietis aiškina jos prasmę, turinį ir naudą. Tačiau, jai nepavyko pertvarkyti viso gyvenimo ir įsigalėti viešuose žmonių santykiuose ir valstybių santvarkoje. Jai, mat savo plėtimosi kelionėje teko sutikti labai daug stiprių beveik nenugalimų kliučių. Svarbiausios jų — reformacija ir didžioji prancūzų revoliucija, kurios pagimdė liberalizmą, atkakliausį demokratystės priešininką. Šių paminėtųjų veiksnių buvo nustelbti ilgam laikui visi demokratystės laimėjimai. Demokratijos judėjimas apmirė, bet nenumirė. Ji laukė tinkamų apystovų, kad pabustų ir jau nebekliudomai triumfaliai žengtų drąsiai pirmyn ir pirmyn. Reikalingas buvo Apvaizdos žmogus toms apystovoms sudaryti. Apvaizda jį pasiuntė. Tai buvo popiežius Leonas XIII. Jisai, kaipo Bažnyčios galva, savo autoritetingu žodžiu atnaujino demokratijos judėjimą ir davė jai, pritaikintą naujoms gyvenimo sąlygoms, turinį, prasmę ir vardą. Tą krikščioniškosios demokratijos judėjimą jis stiprino ir žadino per visą savo ilgą amžį.

Dėl to tad Leonas XIII teisingai ir nusipelnytai vadinamas krikščioniškosios demokratijos tėvu.

Krikščionių demokratų vardą pirmu kartu yra paminėjęs belgų parlamento atstovas Helleputte 1891 m. Malines'o katalikų kongrese. Prancuzijoj tą vardą pirmas įvedė žinomas prancūzų krikščionių demokratų vadas kun. Naudet 1896 m. krikščionių darbininkų suvažiavime Paryžiuj. Reikalingas buvo tik oficialus to vardo patvirtinimas. Ilgai neteko laukti. Tai padarė Leonas XIII.

„Sveikos ir teisetinės demokratijos klausimas jau yra išspręstas. Esate tikri krikščionys demokratai ir sveikinu jus kaipo tokius"—pasakė prancūzijos maldininkams kardinolas Parocchi po to, kai juos Leonas XIII buvo priėmęs ir pasakęs jiems švento Petro bazilikoj nepaprastai svarbią kalbą 1898 m. spalio 8 d. ne tik prancūzų tautai, bet ir visam pasauliui.

Minėtoje spalio m. 8 d. kalboje Leonas XIII sankcionavo krikščioniškosios demokratijos vardą ir prasmę. Jis ją apibrėžęs ir nurodęs jos esminius tikslus, siekimus ir reikšmę, davė brangių paaiškinimų prie tos darbo žmonių Magna Charta, kuri vadinasi encikl'ika Rerum Novarum. Be to, ta savo kalba Leonas XIII nuramino katalikus politikus ir visuomenininkus. Demokratijos vardas toli gražu ne visiems katalikams tiko. Konservatyvi katalikų visuomeninkų dalis demokratijos vardo nemėgo, jautė jam antipatijos, laikė jį pavojingu visuomenės santvarkai ir Bažnyčiai, keldami ne tik prieš tą vardą, bet ir prieš demokratystės turinį ir siekimus smarkią ir atkaklią kovą raštu ir gyvu žodžiu. Ji suskaldė katalikus į du tarpusavy kovojančiu logeriu. Katalikų priešininkai tą kovą panaudojo savo naudai. Popiežiaus Leono XIII spalio m. 8 d. kalb tą kovą nutraukė ir katalikus sutaikė ir pristatė visus prie vienodo krikščioniškos demo-

kratinės krypties darbo. Ne iš karto tai įvyko. Daugumas kardinolų vyskupų ir pasaulinių visuomenininkų popiežiaus žodžių paklausė, bet vis dėlto atsirado nemaža ir tokių, kurie popiežiaus nenorėjo ar neistengė suprasti. Jie tyliai reagavo prieš tokią popiežiaus duotą visuomeninę kryptį, tvirtai laikydamies savo seno nusistatymo. Daugelis įtarė Leoną XIII suklydusį. Buvo atsitikimų, kad geri katalikai, užpirkdami mišias, prašydavo kunigą Leonui XIII Šventosios Dvasios. „Nustojau mylėti popiežių nuo tos valandos, kai jis tapo respublikonu“, pareiškė viena žymi prancūzė katalikė savo vyskupui *). Bet tas kartumas prieš Leoną XIII pasiliko tų žmonių daugiau širdyje. Nutrūko kova, liovėsi aštrios polemikos. Katalikai visuomenės darbe susijungė į vieną šeimą. Tai Leono XIII nuopelnas. Tas nuopelnas yra labai didelis ir katalikų Bažnyčiai ir visiems katalikams. Leonas XIII, patvirtindamas krikščioniškosios demokratijos programą, sujungė politikos ir visuomenės darbe visą katalikišką visuomenę, pašalino susiskaldymą ir tarpusavio kovą ir tuo sudarė pajėgą, kurios dėka buvo pašalinta daug rengtų katalikams nelaimių, ir katalikai pradėjo užimti priklausomą jiems savo valstybėse vietą ir atgauti įtaką. O krikščioniškosios demokratijos pragrama ir jos šūkiai visų katalikų, kurie eina išvien su Bažnyčia ir jos autoritetingais atstovais, buvo priimti, kaipo privaloma visuomenės ir politikos darbo kryptis. Toji kryptis visiems katalikams ir bus privaloma tol, kol Bažnyčios Galva jos nepakeis ir nepatieks kitos visuomenės darbo krypties.

Ne pro šalį bus, manau susipažinti su minėtomis katalikų visuomeninėmis kryptimis, arba mokyklomis, su jų pažiūra į visuomeninį klausimą ir darbą.

Katalikų Bažnyčia niekumet nebuvo išleidusi iš galvos darbo žmonių, visumet motinišku rūpestingumu juos

*) Leon XIII. Varszawa.

globojo ir teikė jiems galimos paramos ir pagalbos. Aukščiausio, tačiau, to rūpestingumo ir globojimo laipsnio ji pasiekė devynioliktame amžiuje, kai socialinis klausimas stojo prieš pasaulio akis visu savo aštrumu, kai jis tapo itin opus ir visuomenės santvarkai pavojingas.

Liberalų įgyvendinti šūkiai ir programa sudarė darbo žmonėms labai sunkias ir nebeįmanomas dorovines ir medžiagines gyvenimo sąlygas; kapitalistai, kaip niekad, naudojo ir skriaudė darbininkus ir pastatė juos į visiškai vergišką darbdavių priklausomybę, didindami kaskart darbininkų vargą ir skurdą, o iš antros pusės, telkdami vis didesnius ir didesnius kapitalus į savo rankas; liberalų ir socialistų prieštikybinė agitacija ir gyvenimo skurdas nuslopino darbininkų masėse tikėjimą, apmarino dorovę; tokioj aplinkoj būdami darbininkai, įvairių agitatorių vedami, organizuotai stodavo dažnai prieš teisybę, teisingumą, prieš savo reikalus, gamindami sau tuo dar didesnį vargą, o visuomenei rengdami labai rimtų pavojų. Bažnyčia, kaipo Dievo meilės ugdytoja ir platintoja, kaipo teisybės ir teisingumo objektyvus šaltinis ir saugotojas į tą skurdų ir pavojingą padėjimą negalėjo ramiai žiūrėti. Pasikeitus gyvenimo sąlygoms ji reikalinga buvo pasirinkti naujų savo tikslui siekti priemonių. Ir ji tai padarė. Ji išėjo į liaudį jos mokyti, šviesti, jai vadovauti, ją pergimdyti ir parengti įrankiu, priemone visuomenę Kristuje atnaujinti. Tas uždavinys Bažnyčiai tapo didžiausios reikšmės dalyku, ir tai skubiu neatidėliojamu dalyku. Ji nevilkindama su visu rimtumu tą klausimą pastatė, jam išspręsti priemones parinko ir katalikiškajam pasauliui paskelbė reikiamomis visuomeninio darbo normomis. Visuomenininkai politikai Bažnyčios balsą suprato, jį priėmė ir juo vaduotis pradėjo.

Praėjusio amžiaus vidury, vysk. Ketteleriui pradėjus, kyla katalikų visuomeninė akcija ir netrukus apima visą Europą. Nemanome čia aprašyti tos akcijos eigą ir is-

toriją. Tai padarysime kitoj vietoj, tik čia pažymėsime tai, ką mūsų uždavinys apima, būtent: katalikų visuomenininkų susiskaldymą ir jo priežastis. Gražiai ir daug žadanti prasidėjusi katalikų visuomeninė akcija, pradžioje varoma solidariai viena kryptimi, kiek laiko praėjus, pradėjo skilti. Joje pasireiškė dvi svarbios kryptys. Krypčių vadai stojo į kovą. Kova juo toliau, juo ėjo smarkyn. Ji sudarė labai rimto pavojaus visai katalikų visuomeninei akcijai, katalikų ir Bažnyčios ateičiai.

II.

Pirmoji visuomeninio darbo kryptis pripažino socialinio klausimo išsprendimo reikalą, bet nepakankamai aiškiai ir tiksliai suprato tas sąlygas, kuriose visuomenė gyveno. Išeidama iš to klaidingo supratimo, ji socialinį klausimą vertino daugiausia, o kai kurie, kaip pav., K l. J a n n e t, ir tiktai kaip religinį klausimą, visiškai išskyrė iš jo ekonomišką jo charakterį. Tos krypties vadų manymu, krikščionystė yra vienatinė ir išimtinė priemonė socialiniam klausimui išspręsti. Kada darbo žmonių masė, galvojo jie, taps krikščioniška; kada apačioj bus daugiau dorovės, o viršūnėse—labdariškumo, visuomeninė pusiausvyra vėl sugrįšianti. Dėl to reikią eiti į liaudį, į darbo žmones, juos krikščioninti, mokyti kantrybės, skiepyti jiems Bažnyčios mokomų dorybių. Tik Bažnyčia, žadėdama darbininkui būsimąjį laimės gyvenimą, galėsianti išmokyti jį kantriai kęsti sunkią šio gyvenimo naštą; kai dėl pašalinimo ekonominių priežasčių, kurios kartu su moralinėmis pagimdė tą sunkų ir opų socialinį klausimą, tos krypties žmonių manymu, nėsą reikalo imtis bet kurių priemonių: jos pagimdytos pramonės pažangos, mechanikos išradimų ir negirdėtai išbujojusios prekybos. Tad joms pašalinti nėsą vaisto, kovoti su jomis—bergždžias darbas. Tad kam kalbėti darbo žmonėms apie jų vargus ir teises? Kam kelti jų ne-

kantrumą? Kam gilinti antagonizmą tarp vargšo ir didžturčio? Visos reformos, jei jos bendrai yra galimos, galinčios esą liesti tik antraeilius dalykus. Tas reformas surasti ir įgyvendinti galėsiąs ne darbininkų, bet valdančiųjų luomas.

Taip galvodami, tos katalikų visuomeninės krypties žmonės visą socialį veikimą kreipė į darbininkus. To veikimo pagrindinis uždavinys buvo: evangelizuoti darbininkų mases, skiepyti jų širdyse maldingumo jausmus. „Pažinkite Dievą,—kalba jie,—įkurkit Jo karalystę žemėje, ir būsite laimingi!"! Be to, maža jiems rūpėjo darbininkų išnaudojimas, jų visiškas pareinamumas nuo kapitalo ir net jų negalėjimas dažnai gyventi dorovingai dėl tų aplinkybių ir sąlygų, kuriose jiems tenka dirbti ir gyventi. Išmalda ir platoninis tikėjimas tos krypties šalininkams atrodo visai pakankamos priemonės socialiniam klausimui išspręsti. Iš tikrųjų toks galvojimo būdas tik atpalaiduoja juos nuo bet kurio atsakingumo ir veikimo, ir leidžia, ramiai susidėjus rankas, sentimentaliai verkšlenti, žiūrint į kančias, kurioms yra kaip ir fatalizmo nusmerktas artimas. Teorijoj aprauda visuomenines neteisybes, praktikoje pataikaudami jas toleruoja.

Prieš tokias patogias ir egoistines pažiūras karštai protestuoja kita katalikų visuomenės akcijos kryptis. Tos krypties žmonės, kaip ir pirmosios, trokšta pirmiausia Dangaus karalystės ir jos teisingumo įsigyvendymo žemėje; jie pripažįsta, kad sielos išganymas yra svarbesnis už kūno gerovę; jie tiki labdariškosios meilės (caritas) sėkmingumu, tik kitaip tą meilę supranta. Jiems caritas tai ne paprasta, nenoromis numetama pavargėliui išmalda; toji caritas, labdariškoji meilė, jiems yra „totius Evangelii compendaria lex — visos Evangelijos įstatymų santrauka", kaip sako enciklika Rerum Novarum. Kad artimo meilė taip būtų suprantama ir praktikuojama visų, tikriausiai neturėtumėm socialinio klausimo. Tuo

tarpu gi socialinį klausimą ne tik turime, bet jis vis aštrėja, darosi opesnis ir pavojingesnis, kaskart diena iš dienos primygtiniau reikalauja jo išsprendimo. Vadinas, toli gražu ne visų gerai suprantama artimo meilės prasmė ir jos uždedamos mums pareigos. O antra, ar tose sąlygose galima pasitikėti tik tikybine propaganda? Ar galima tik tikybinėmis priemonėmis socialinis klausimas išspręsti? Aišku, kad ne! Tikybinės priemonės reikia pastatyti šalia ekonominių. Tuodu veiksniu turi eiti ranka į ranką: kartu, lygiagrečiai, vienas antrą palaikydami, vienas antrą papildydami. „Jūs", kalba tos krypties žmonės—krikščionys demokratai—*), pirmosios krypties vadams, pirmų pirmiausia skelbiate darbo žmonėms, kad tik krikščionystė padarys jus laimingus, išgydys jūsų šio gyvenimo skausmus, išspręs socialinį klausimą, bet darbo žmonės jusų nesupranta ir netiki jumis. Pripažįstate, kad ji yra visų pasiaukojimų šaltinis. O kur jūsų pasiaukojimas? Kas, kas, o pirmiausia jūsų, krikščionys, pareiga uugalėtį masių skepticizmas ir įrodyti jiems, kad krikščionystė dar gali suteikti priemonių bent iš dalies palengvinti tam vargui, kuriame darbo žmonės atsidūrė. Susirūpinę jų medžiaginiais reikalais, dirbdami jų gerovei pakelti, įrodykit jiems tai, po to tik įgausit teisę rūpintis jų moraliniais reikalais.

„Darbo žmonės panūdę sukilti, nes kenčia. Jūs patariat jiems atvirsti. Bet vyskupas Irelandas atsakys jums, kad, kol darbininkų medžiaginė būklė nebus pagerinta, bergždžias dalykas jiems kalbėti apie būsimąjį gyvenimą apie pareigas, bergždžia jiems žadėti atlyginimą danguje, kol jie čia, žemėj, yra nežmoniškai skriaudžiami ir išnaudojami. Tie, kurie kenčia, supranta, jog yra skriaudžiami; jie savo bičiuliais laikys tik tuos, kurie jiems pagalbos

*) Taip rašo žinomas prancūzų krikščioniškosios demokratijos lyderis, Leon Gregoire, savo knygoje: „Le pape, les catholiques et le question sociale."

teiks. Prieš teikdami darbo žmonėms moralinės pagalbos, paremkite juos medžiagiškai, tada jie supras krikščionystę ir taps krikščionimis. Iki šiol savo netikusiu egoizmu stūmėte liaudį nuo krikščionystės; norėjote ją išmokyti klusnumo, neduodami jai priemonių kovoti su išnaudojimu; mokėte kantrybės, nesaugodami nuo neteisingų kančių. Blogi buvo jūsų žodžiai, blogi buvo jūsų darbai — reikia pradėti iš kito galo daryti tai, ką lig šiol darėte", — taip kalba krikščionys demokratai, o jų žodžius atatinka jų darbai.

Krikščionys demokratai, supranta, kad ūmai ir galutinai socialinio klausimo išspręsti šiandien negalima. Jie gerai žino, kad tai įvyks tik tada, kai visuomenė taps krikščioniška, kada savo mąstymą ir darbus ji reguliuos krikščionystės normomis. Bet, žinodami ir suprasdami visa tai, jie nesėdi rankas nuleidę. Jie eina pilnu žingsniu to klausimo spręsti. Pašalinti socialinėms neteisybėms krikšč. demokratai atsidėję ieško tinkamų, krikščionystės dėsniais paremtų priemonių ir jas gyvendo, tuo būdu kaskart daugiau ir daugiau gerina darbo žmonių padėjimą. Dvigubu blogybės šaltiniu, kuris nuodija mūsų laikų ekonominę ir socialinę būklę, yra perdėta laisvė ir individualizmas. Sėkmingos priemonės jiems pašalinti yra — protekcinė įstatimdavystė ir profesinės sąjungos. Iš čia suprantama, kodėl krikščionys demokratai atsidėję uoliai studijuoja politinę ekonomiją, ypač šiandie, kada subankrutavus Mančesterio mokyklai, beveik nesąmoningai grįžtama prie Bažnyčios nuo amžių skelbtų principų,—prie tos Bažnyčios, kuri niekad neaukoja žmogaus reikalams, kuri nepamiršta ginti jo reikalus nuo monopolių koalicijos, kuri visumet savo darbuose ir sprendimuose atsižiūri ne tik į žmogaus ir nuosavybės individualines akcijas, bet ir į jų socialines funkcijas. Tegu tik Bažnyčios socialiniai dėsniai paims galutinai viršų, tegu jie taps pasauliui aukščiausiu įstatymu, tada mūsų laikų visuomenės blogybės su

šaknimis bus išrautos, ir įsikurs nauja visuomenės santvarka, tikra krikščionyste paremta.

Krikščioniškosios demokratijos supratimu, Bažnyčios rolė nesibaigia tik masių mokymu klusnumo ir kantrybės. Jos uždaviniu yra išmokyti ir įsąmoninti atskirus visuomenės sluoksnius, kokias jie turi teises ir pareigas; palaikyti teisingas revindikacijas meilės ir krikščioniško išmintingumo ribose, pagaliau, svarbiausia vadovauti organizaciniam darbui, naują visuomeninę santvarką kuriant.

Bet ar galima tokia visuomenės reforma padaryti be liaudies pritarimo ir paramos? Aišku, kad ne. Laimėti liaudis, darbo žmonės tai idėjai yra krikščioniškai visuomenės reformai padaryti sąlyga sine qua non. Tik šiandien tas laimėjimas yra labai socialistų propagandos apsunkintas. Krikščioniškąją demokratiją nuo socializmo skiria neperžengiama siena. Skiria ją nuo socializmo šeima, nuosavybė ir paties Dievo buvimas. Socializmas įsigalėjo savo socialine kritika, pažadais, revindikacijomis ir propagandos būdu, nesilaikydamas nė paprasčiausio padorumo ir žmoniškumo. Jiems visa galima, kas į tikslą veda. Jų veikimo priemonių tarpe yra daug negražių, stačiai šlykščių, negalimų įgyvendinti ir juokingų, bet yra ir visai teisingų; to jiems ginčyti negalima. Kokią šiuo reikalu užima poziciją krikščionys demokratai? „Negalima laikyti a priori klaidingu visa tai, ko reikalauja socialistai", kalba garsus ekonomistas, jėzuitas Liberatore. „Kiekviena klaidinga sistema gali turėti pasisekimo ir klaidinti mažiau apšviestus protus tik tuomet, jei joje yra kiek tiesos. Žmogaus protas nepriimtų vien tik klaidos. Ir dėl to, kad galėtų nugalėti socializmą, reikia jam išmušti iš rankų tą ginklą". Šie tėvo Liberatore žodžiai krikščionims demokratams kovoje su socializmu tapo programiniai. Jie, palikdami socialistams visa, kas jų programoje yra klaidinga, negražu, apgaulinga ir kenksminga, prisiima visas jų tei-

singas revindikacijas. Tuo būdu krikščioniškoji demokratija ne tik stato galingų kliūčių socializmui augti ir stiprėti-bet silpnina ir griauja jį ten, kur jis jau buvo įsigalėjęs. Tokių dalykų matome ne tik Vokiečiuos, Belguos ir kitose Europos valstybėse, bet ir pas mus Lietuvoje.

III.

Skirtumas tad tarp minėtų dviejų katalikų mokyklų krypčių yra didelis. Skiriasi jos pirmiausia pažiūromis į socialinį klausimą, o antra, veikimo metodais; tačiau galutinai išanalizavę visus skiriančius jas dalykus, galima suvesti į šį vieną: ar darbo žmonių luomo skurdas yra neišvengiamas natūralės turtų nelygybės vaisius, ar jis yra išvengiamas ir pataisomas dalykas, kuris yra turtingų luomų savo turtų blogo naudojimo rezultatas? Kitais žodžiais tariant: ar tas skurdas pašalinti nėra galima dėl to, kad jį gimdo neteisinga pasaulio santvarka; ar jis eina iš žmonių neteisingumo, kurį galima ir reikia pašalinti?

Pirmuoju atveju vienintelės priemonės socialiniam klausimui sušvelninti turėtų būti dvi dorybės: didžturčių krikščioniškasai gailestingumas ir darbininkų krikščioniškoji rezignacija; kitu gi atveju—svarbiausis postulatas turėtų būti krikščioniškas teisingumas tik išimtiniais atsitikimais papildomas gailestingumo, o pirmaeilis socialinės akcijos uždavinys — įvedimas teisingumo viešpatavimo pasaulyj.

Socialinis klausimas lygiai liečia darbininkus ir darbdavius; ar galima tad išspręsti labdarystės keliu, kuris visiškai pareina nuo asmens iniciatyvos? Juk vertimas turtingųjų luomo imtis tos iniciatyvos prieštarauja pačiai labdarystės esmei. Tam tikras turtininkų skaičius gali labdarystės keliu daug padėti darbininkams; bet kokia jėga įstengs priversti visus didžturčius būti labdariais? Ar galima būtų

tose sąlygose kalbėti apie įvedimą pasauly socialio teisingumo?

Bet negana to. Labdarystė negali sėkmingai ir teisingai sunormuoti santykių tarp darbininkų ir darbdavių. Jos pritaikymas šiam reikale būtų nevykęs dalykas. Tokia priemonė socialiniam klausimui spręsti nėra nei loginga nei teisinga. Jei sąžiningai dirbąs darbininkas negauna tokio atlyginimo, kurio užtektų tinkamai pragyventi jam pačiam ir jo šeimai, kiekvienas pripažins, jog jis yra skriaudžiamas, jog neteisingumas vyksta. Ar reikalauja neteisingumas gailestingumo? Ne. Jis tik teisingumo šaukiasi. Šiandien neginčijamas ir visiems aiškus yra dalykas, kad svarbiausia darbininkų pasaulio verksmingo padėjimo priežastis yra nuolat visam pasauly daromas jam pasipiktinimą keliąs neteisingumas. Ar tam tad nedoram darbininko išnaudojimui gali užkirsti kelią tokia arbitralinė priemonė, kokia yra labdarystė? Ar netiksliau tai blogybei pašalinti imtis įstatymų ir teisės vardu prievartos?

Tačiau, nepaisant visa to, kiek yra tokių esme net dorų žmonių, kurie mano, kad išmalda gali išvaduoti nuo teisingumo. Davimas išmaldos, padarymas bet kurio gero darbo pareina tiktai nuo geros valios, o vaduotis gera valia yra maloniau, žinoma, negu moraline pareigos ir teisingumo balso prievarta. Dėl to tad ne kartą, gal net per dažnai, daugelio labdarių duodama suprasti šelpiamam vargšui, kad tai, kas jam duodama, galima būtų visai neduoti; kad daroma jam tai, kas galima nedaryti. Ar labdarystė tikrose neišvengiamose sąlygose gali patenkinti darbininką? Nenuostabu, kad aukščiau išmaldos, kuri reikalauja padėkos, jis stato teisingą užmokestį už darbą, kuris nereikalauja nereikalingų nusižeminimų; kad vietoj labdarystės, kurios gali jam atsakyti, jis nori teisingumo, kuris jam priklauso; o tas teisingumas tai toks už darbą atpildas, kurio užtektų jam ir jo šeimai tinkamai pragyventi.

P 4165

Notingamo vyskupas, Bagshave, viename savo ganytojiškame laiške, kuriame labai iškalbingai aprašė Anglų darbininkų skurdą ir jų vargingą gyvenimą, mūsų svarstomu dalyku štai ką rašo: „Jei turtingieji luomai panorėtų atiduoti darbininkams tai, kas jiems visiškai teisingai priklauso, tos sumos būtų nepalyginamai didesnės už visas kartu paimtas jų išdalytas išmaldas".

Štai, dėl ko kunigas Hitze visai teisingai kalba, kad „ketvirtasai luomas jau nereikalauja išmaldos, bet savo teisės; išmalda turi tapti išimtimi". Visai suprantama turi būti ir jėzuito Kolbo konferencija, pasakyta 1890 m. gruodžio m. 22 d. Vienoje, šv. Petro bažnyčioje. Jis taip kalbėjo mums rūpimu reikalu: „Socialinio klausimo išsprendimas nėra labdarystės ir gailestingumo dalykas; darbininkas nenori išmalda gyventi; jis nori turėti galėjimo savo darbu pragyventi". Šitas garsaus jėzuito skelbiamas dėsnis krikščioniškosios demokratijos buvo įtrauktas į jos programą.

Tuo būdu socialinį klausimą sprendžiant, katalikai visuomenininkai pasidalijo į dvi priešingi dali. Vieni jų norėjo jį išspręst labdaryste ir rezignacija. Tai katalikai konservatininkai. Kiti gi, krikščionys demokratai, reikalavo teisingumo. Gailestingumas jiems buvo tik teisingumo priedas, ar jo papildymas išimtinais atsitikimais. Kokią užėmė šiuo klausimu poziciją Leonas XIII?

Jau 1877 m., dar būdamas kardinolu Pecci, jis savo ganytojiškame laiške energingai puolė nežmoniškas naujosios politinės ekonomijos klaidas, „kolosalinį silpnumo ir neturto išnaudojimą", nepakenčiamą vaikų kankinimą fabrikuose ir skelbė „įstatimdavystės reikalą, kuris užkirstų tai, priešingai visiems žmoniškumo jausmams prekybai kelią". Popiežius Leonas XIII negalėjo pamiršti to, ką taip iškalbingai skelbė kardinolas Pecci, Perugijos arkivyskupas. Rei-

kėjo tik jo darbams parengti kelią, išvalyti dirvą nuo visuomeninių piktžolių.

Tą valymą pradėjo Pijus IX savo „Syllabus'u". Šiuo savo raštu Pijus IX griežčiausiu būdu pasmerkė visas revoliucijos klaidas. „Syllabus" smerkė ne laiko dvasią, kaip buvo jį įtarę liberalai, bet jos karikatūrą, jos iškraipymą. Aišku, kad toks popiežiaus neigiamas dekretas, paskelbęs nenumaldomą karą visam tam, ką liberalų pasaulis stabmeldiškai garbino, anais laikais atrodė monstrualiai, nedovanotina klaida ir neatsargumu. Bet netrukus gilesnės ne tik katalikų ekonomininkų, bet ir liberalų, kaip: Taino, Renano, J. Simono, studijos politikos, ekonomikos bei socialinio klausimo srity patvirtino ir ryškiai įrodė, kad popiežius, leisdamas savo garsųjį Syllabus'ą neklydo ir ne be reikalo mėtė žaibus.

Ką politinėj srity nuveikė Syllabus, tai mokslo srity padarė Leono XIII enciklika apie šv. Tomo Akviniečio mokslą — Aeterni Patris. Pastaroji taip pat pradžioje daug kam atrodė reakcija, o iš tikrųjų tai buvo senosios eros pabaigimas — konkliuzija ir naujųjų amžių priešaušris. Naujiems amžiams pamatus turėjo nutiesti enciklika Rerum Novarum.

Enciklikoje Aeterni Patris Leonas XIII karštai ragina studijuoti šv. Tomo raštus, persiimti ir susigyventi su jo mokslu, o ypačiai kreipia dėmesio į Angeliško daktaro paskelbtus principus, liečiančius: turtus, nuosavybę, vargšų teises ir didžturčių pareigas, kurie tapo mūsų laikų katalikiškosios sociologijos tikruoju pamatu. „Šv. Tomo išvedžiojimai apie tarpusavio meilę, — kalba joje Leonas XIII., — kuri yra būtina visiems žmonėms, turi milžiniškos ir nenugalimos jėgos nugriauti naujųjų laikų teisės dėsnius, kurie yra neginčijamai pavojingi taikai ir visuomenės gerovei". Šiais žodžiais popiežius paskelbė reikalą su-

griauti seną ir sukurti naują visuomeninę santvarką. Prie to darbo jis netrukus stojo.

1885 metais „Friburgo Unijos", kuri, pasirėmusi šv. Tomo „Summa", nagrinėjo socialinį klausimą, vienas narys, pristatydamas Rymui patvirtinti studijų išvadas, pažymėjo Šventajam Tėvui, kad krikščioniškos socialinės idėjos daugeliui katalikų atrodo blogesnės už socializmą. „O ne, — atsakė popiežius, — tai ne socializmas, tai krikščionystė... Jūsų priešininkai nežino, kas yra krikščioniškoji visuomeninė santvarka. Bet nenusiminkit, palaukit būsimosios enciklikos, popiežius pasakys jiems, kad yra krikščioniškoji visuomeninė santvarka".

Teisingai pastebėjo kardinolas Langenieux, kad nuo to laiko socialinis klausimas stojo Bažnyčios darbų tvarkoj svarbiuoju punktu. Jo išsprendimą pasaulis netrukus turėjo išgirsti. Vatikano rūmuose rūpestingai buvo rengiamas naujas žodis. O tuo tarpu, ko pasaulis nebuvo matęs, iš visų pasaulio kraštų plaukė prie Kristaus atstovo sosto minių minios darbininkų. Jie rinkosi prie vienatinio savo užtarytojo maldauti, kad jų likimo neleistų iš savo rankų. Daug kas juokės iš tų „svajingų ir bevaisiškų" manifestacijų, iš tų ambasadų krikščioniškosios liaudies, kuri, nuolankiai nulenkusi galvą prieš popiežių, graudingai šaukė: Domine salva nos, perimus ir išnaudota, suvarginta prašė tik teisingumo. Bet vieną gražią dieną, tai buvo 1891 m. gegužės m. 15 d., sarkazmai ir pašaipos užleido vietą pykčiui ir pasipiktinimui. Popiežius iškilmingai prabilo darbininkų vardu, paremdamas teisingus jų reikalavimus ir reikalaudamas jiems teisingumo. Gimė ir buvo paskelbta istorinė, amžiais nepamirština, enciklika Rerum Novarum.

Ji skelbia rezignacijos ir išmaldos sėkmingumą, vis dėlto pirmų pirmiausia stato teisingumo idėją. Ta idėja tiek buvo brangi Leonui XIII, kad nepraleisdavo nė vienos

progos jos nepabrėžęs dar pirm enciklikos paskelbimo. Pasitenkinsiu viena priminęs. Jis, rašydamas laišką vokiečių imperatoriui Vilhelmui II Berlyno konferencijos reikalu, reiškia pageidavimo, kad „ši sunki ir taip svarbi socialinė problema būtų sprendžiama prisilaikant visų teisingumo regulų".

Visuomeninė santvarka, kurioj viešpatautų labdarystė, be teisingumo, būtų tik krikščioniškos visuomeninės santvarkos karikatūra. Ar gyventoji santvarka atitiko bent iš dalies teisingumo reikalavimus? Atsakymu į tą klausimą yra virtinė darbo žmogaus kentėjimų, kuriuos išskaičiuoja didysis popiežius savo enciklikos pradžioje, smarkiais žodžiais juos smerkdamas. Tą nelaimingą darbininkų padėjimą popiežius nepristato kaipo fatalinį vargą. Jis yra neišvengiamas. Ir Evangelija sako, kad tarp žmonių visumet bus pavargėlių. Jis smerkia vargą kaipo neteisingumo padarinį, kuris turi būti krikščionių išnaikintas. Aukštesnieji luomai turi pareigų biednesniųjų atžvilgiu. Jie neturi pamiršti, kad visi žmonės yra broliai, kad ir darbininko pavargėlio asmeny reikia pagerbti žmogaus vertybė. Ir popiežius, kreipdamasis į darbininkų visuomenę, iškilmingai skelbia jos teises, kaip ir berdamas būsimosios darbininkų, paremtus krikščioniškuoju mokslu, įstatimdavystės grūdus, nukaišydamas būsimojo šioj srity darbo gaires. Darbininkai tad turi teisės reikalauti valstybės globos ne tik tada, kada yra jam skriauda padaryta, kada neteisybė įvykdyta, bet ir tada, kada jam tas pavojus gresia. Jie turi šventadienio poilsio teisę; gali reikalauti, kad jų šeimos ryšiai būtų gerbiami; kad fabrikuose vyrai nuo moterų būtų atskiriami; kad nebūtų apkraunami vaikai ir moterys darbu, netinkančiu jų lyčiai ir amžiui, pagaliau, kad už savo darbą gautų reikiamą atlyginimą, nes, — kalba enciklika — „jei darbininkas, būtinumo verčiamas ar dar didesnio vargo bijodamas, priima sunkias sąlygas, kad ir nenoromis,

tik dėl to, kad jas jam primeta savininkas ar įmonininkas, tai tas yra prievarta, prieš kurią teisingumas protestuoja".

Ši enciklikos ištrauka yra be galo charakteringa ir svarbi. Laisva darbo sutartis liberalams buvo neliečiamas dalykas. Jie ją gynė atsidėję, tvirtindami, jog darbininkas turi visišką laisvę sutikti ar nesutikti dirbti už pasiūlytą jam kainą. Minėti enciklikos žodžiai liberalų garbinamos laisvosios darbo sutarties visas iliuzijas sugriovė. „Darbininkas nėra laisvas, pasiimdamas pasiūlytą darbo atlyginimą", aiškiai ir griežtai pabrėžia Leonas XIII. Jei iš vienos pusės stoja turtingas ir galingas darbdavys, kuriam neskubu sudaryti darbo sutartis, kuris gali jos sudarymą atidėlioti, kuriam rūpi tik didesnis pelnas gauti iš sudaromos sutarties, tai iš kitos pusės prieš galingą darbdavį stoja beturtis darbininkas, kuris gyvena tik iš savo darbo ir kuris negali be darbo gyventi nė vienos dienos, kad be duonos neliktų, tai aišku, kad abiejų pusių sąlygos nėra lygios ir darbininkas pasirinkimo laisvės neturi. Kas naudoja tą nelygią darbininko būklę, jo vargą tam, kad sumažintų atlyginimą žemiau minimumo, kuris jam reikalingas su šeima tinkamai pragyventi, vartoja prievartą ir neteisybę. Ligi šiol darbas buvo vertinamas kaipo prekė, ir buvo skiriama atatinkanti tą supratimą kaina. Dabar šis dalykas pakitėjo, ir mokesčio minimum turėjo būti toks, kurio užtektų būtiniems darbininko reikalams.

Bet enciklika Rerum Novarum griovė tik liberalų ekonomistų egoistinių doktrinų rūmus ir nurodė katalikiškosios akcijos katalikiškam pasauliui reikiamą metodą. Ji, tačiau, neišsprendė visų sunkumų ir nenusakė nuodugniai visų detalių, bet, vis dėlto, jos reikšmė socialės akcijos krypties atžvilgiu yra labai didelė ir jokių abejonių katalikams kilti negali, ypačiai, kad, kaip tiksliai išsireiškė mgr. Doutreloux, „šalia enciklikos yra dokumentų, išėjusių iš

po popiežiaus plunksnos, kurie turi būti laikomi enciklikos papildymu ir komentorium".

Tie dokumentai, parašyti popiežiaus prieš ir po enciklikos paskelbimo, išsklaido visus neaiškumus, liečiančius dalyką, kuris minėtų katalikų visuomeninių krypčių atatinka Leono XIII įsitikinimus ir intencijas. Paduosime čia bent kelis svarbesniuosius dokumentus.

Jau 1887 m. kardinolas Gibbons, beveik viso Jungt. Amerikos Valstybių episkopato ir kard. Maningo palaikomas, rūpinosi išgauti iš Šventojo Sosto galingosios „Darbo karžygių" („Knights of Labour") organizacijos toleravimą. Tai buvo žūtbūtinės kovos organizacija, jų žodžiais tariant, „liaudies prieš monopolį, žmogaus prieš auksą". „Darbo karžygiai" nestojo nei už nei prieš Bažnyčią; jų svarbiausias uždavinys buvo padaryti pramonės santykiuose revoliucija ramiu keliu, nevartojant prievartos priemonių ir vengiant kraujo liejimo. Pagrindiniai jų programos punktai buvo — globoti darbininkai ir kovoti su kapitalistais, kurie savo turtų nenaudojo biednųjų būklei pagerinti. Šventasai Tėvas kard. Gibbonso prašymą patenkino. Jo žodis bavo laukiamas su dideliu nekantrumu ir įtempimu. Ištartasai žodis daugely žmonių iššaukė didelio nusistebėjimo. Tas epizodas Leono XIII pontifikato istorijoj buvo visai naujas; ta savo decizija inauguravo jis tai, ką Paulius Desjardins pavadino „Bažnyčios atsivertimu".

Nuo to momento prasideda nuolatiniai popiežiaus paraginimai ir pagyrimai įvairių pasaulio kraštų krikščioniškosios demokratijos vadams, kaip tai: Austrijos—Vogelsangui, Kuefsteinui, Blony, Belcredi, Lichtensteinui; Prancūzijos — de Mun, Harmeliui; Šveicarijos — Descurtins'ui; Belgijos — Verhaegenui, Pottierui, pagaliau, Italijos — „Katalikų Kongresų Veikimui".

1892 m, kada de Mun savo kalboj, pasakytoj St. Etienne išdėstė tai, ką jis pats vadino „revindikacijomis, tu-

rinčiomis tikslą apdrausti liaudžiai naudojimąsi savo esencionalinėmis, individualistinės santvarkos iškeltomis teisėmis" ir reikalavo profesionalinės organizacijos darbo žmonių reikalams ginti, priverstino apdraudimo nuo nelaimingų atsitikimų, ligų, senatvės; moterų ir vaikų darbo sumažinimo ir palengvinimo, nakties darbo draudimo; darbo valandų apribojimo, šventadienių poilsio įvedimo ir t. t., Šventasis Tėvas siunčia jam iškilmingą B r e v e, dėkodamas už uolų Apaštališkojo Sosto sumanymų rėmimą ir pastangas įgyvendyti visuomeniniame gyvenime enciklikos paskelbtus dėsnius.

Kada Descurtins, tas uoliausias katalikų veikėjas, organizuoja Šveicarijos darbininkus, neatsižvelgdamas į jų tikybą, praveda drąsiausius darbininkams įstatymus, dalyvauja socialistų kongresuose ir priverčia socialistus enciklikai ploti, popiežius vėl atskiru B r e v e giria jo taip praktingą ir laimingą veikimą, kadangi jo dėka darbininkai pradeda suprasti, kad paskutiniosiose enciklikose „yra stipriausi veiksniai darbininkams priklausomoms teisėms apginti ir nutiesti taip trokštamiems pastoviems pamatams ant kurių galėtų iškilti tokia santvarka, kuri visiškai atatiktų teisingumo reikalavimus".

Kada vėl tas pats Descurtins 1893 m. paskelbia tarptautinės darbininkų įstatimdavystės reikalą, popiežius ne tik netyli, ko daugelis tikėjosi, bet atskiru raštu pripažįsta jo sumanymo teisingumą ir naudingumą, „kadangi visiems yra suprantama, jog darbininkų darbo globa būtų labai netobula, jei ji būtų pareinama nuo atskirų valstybių išleistų įstatymų".

Nuo paminėtų Breve ligi kategoringo krikščioniškosios demokratijos sąvokos ir programos sankcionavimo vienas žingsnis teliko. Jo neilgai teko laukti. Kad Vatikanas buvo nusistatęs tą žingsnį padaryti buvo numanu jau 1897 m., kada buvo įsakyta Turino katalikų laikraščiui „I t a l i a

Reale" sustabdyti savo aštrius Mediolano krikščionių demokratų dienraščio „Osservatore Cattolico" puolimus. „Italia Reale" puolė ne tik krikščionių demokratų darbus, bet ir jos programą, net patį krikščioniškosios demokratijos vardą. 1898 m. Vatikano palankumas ir simpatijos krikščioniškajai demokratijai jau tiek buvo aiškūs, kad vienas anų laikų žymiausias krikščionis demokratas, O. Antoine, nesvyruodamas pasakė, jog „negali būti jokios abejonės dėl Šventojo Sosto pažiūrų, liečiančių krikščionių demokratų partiją".

Tuo būdu spalių m. 8. dieną patenkino karščiausius krikščionių demokratų troškimus ir viltis. Leonas XIII ginčijamą lig šiol klausimą išsprendė jų naudai ir kartu iškilmingai paskelbė reikalą vis glaudžiau ir širdingiau jungtis Bažnyčiai su liaudimi. Tos sąjungos pamatus nutiesti, Leono XIII nuomone, turi krikščioniškoji demokratija.

Kas yra krikščioniškoji demokratija, pamatysime kitame skyriuje.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA.

„Būkite geri katalikai ir būsite geri demokratai"
Pijus VII.

„Laiminu visus jūsų gerus darbus, bet specialiai laiminu demokratinius darbus, nes demokratijai priklauso ateitis, ir demokratiniai darbai yra reikalingiausi".
Leonas XIII.

„Priimkite demokratines formas, institucijas, demokratinius kalbėjimo ir veikimo būdus, turėdami visumet viena prieš akis—padaryti demokratiją krikščioniška".
De Mun.

Organizacijos vardas yra paprastai praktinės propagandos ribose jos vėliava. Dėl to vardo parinkimas nėra lengvas ir tuščias dalykas. Organizacijos vardas turi apimti esminius jos tikslus, principus, turi būti kaip ir jos programos sintezė. Tuo atžvilgiu krikščioniškosios demokratystės vardo jos kūrėjų ir veikėjų parinkimas, be abejo, yra visai vykęs ir tikslus. Bet kuris kitas vardas nebūtų galėjęs taip gražiai ir tiksliai sutraukti tos organizacijos programos, kurios vyriausias tikslas yra rūpintis ir globoti darbo žmonių mases*), krikščionystės principų vardu; nė vienas kitas vardas nebūtų įstengęs taip ryškiai pabrėžti savo griežto nusistatymo nutraukti visus santykius su persisunkusio racionalizmu liberalinio konservatizmo likučiais, kad greičiau įvestų tikrai katalikišką visuomeninę santvarką.

Tačiau, iš kitos pusės reikia pažymėti, kad pats demokratystės vardas, turėjęs istorijoj tiek įvairių reikšmių ir pritaikymų, iššaukiąs prieš akis tiek žiaurių ir pasibaisėtinų kruvinųjų revoliucijų ir perversmų vaizdų, negalėjo vienodo įspūdžio daryti visai pasaulio katalikijai. Nemaža katalikų pradžioj juo purtėsi, piktinosi su juo ko-

*) Lietuvių krikšč. demokratų partija darbo žmonėmis laiko: „ūkininkus ir darbininkus, fiziško ir proto darbo žmones". Savo darbą pirmoj eilėj jie kreipia į tuos darbo žmonių sluoksnius, kurie daugiausia yra reikalingi pagalbos. Žiūr. mano knygelę „Mūsų keliai" M. K.

vojo — energingai ir atkakliai. Sunkiausia buvo demokratystės vardas priimti tiems katalikams, kurie iš principo buvo priešingi plačiajai visuomeninei akcijai, kurie ieškojo krikščioniškosios demokratystės programoj tikslų, vedančių prie visiško susiliejimo katalikų su socialistais, kad vienybėje lengviau galėtų nuversti dinastijų sostus ir aukštesniuosius luomus, reikia pasakyti, jau išsigimusius, liberalizmo doktrinų demoralizuotus.

Po ilgų ir karštų polemikų ir diskusijų pavyko, pagaliau, išsklaidyti baimę, kurią buvo įvaręs daugeliui demokratystės vardas ir gauti visų sutikimą bent dėl tos demokratystės dalies, kuri liečia jo pagrindinius dėsnius ir nurodo tikras katalikų šių laikų visuomenės pareigas. Ginčus nutraukė Šventojo Tėvo Leono XIII įsikišimas. Jis prieš imdamas pats tuo klausimu žodį, žinodamas katalikų ginčus ir sukilusias aistras dėl demokratystės prasmės dalyko, pavedė profesoriui Toniolo išaiškinti demokratystės prasmę, jos vardą supopuliarinti ir paskubinti visos katalikų visuomenės to vardo priėmimą, o tuo patim ir tos idėjos įgyvendymą, kurią demokratystės žodis reiškia. Pasiremdami minėto garbingo profesoriaus ir kitų šios srities autoritetų knygomis ir straipsniais, pasistengsime krikščioniškąją demokratystę apibrėžti, pirmiausia išaiškindami jos esminę — esencionalinę — dalį, paskiau atsitiktinę arba akcidentalinę t. y. tas skirtingas formas, kurias demokratystei prijungia pareinamai nuo vietos ir laiko sąlygų, kąd su jų pagalba praktikoje greičiau įgyvendytų jos nekintančią, esminę dalį.

I.

Demokratystė savo esme reiškia tokią civilinę santvarką, kurioje visos visuomeninės, juridinės ir ekonominės pajėgos, savo jerarchinio išaugimo pilnaty propor-

cionaliniu bendradarbiavimu siekia visuomeninės gerovės tuo būdu, kad galutinam rezultate pakeltų žemesniųjų luomų gerovę.

Tame apibrėžime yra aiškiai nurodytas dvejopas demokratybės tikslas. Pirmas — visuomenės gerovė. Visuomenės gerovė yra esminis uždavinys ir vienatinis žmonijos buvimo pamatas. Imant į galvą visuomenės sudėtį ir jos reikalus, pirmų pirmiausia toji gerovė jau savo įgimtimi siekia žemesniųjų luomų. Žemesniųjų luomų gerovė sudaro antrą demokratystės tikslą. Abu šie sankcionuoti tikslai yra visuomenės santvarkos pagrindiniai dėsniai.

Žmonijos visuomeninę santvarką yra įkūręs tarpiniai pats Dievas, kuris nuskyrė žmonijai galutinį tikslą ir nurodė priemones tam tikslui siekti. Toji santvarka pirmiausia remiasi pareigomis Dievo ir artimo atžvilgiu, o paskui tik įstatymais. Įstatymai, mat, plaukia iš pareigų ir yra tik tam, kad apdraustų ar net palengvintų žmogui išpildyti savas pareigas, siekiant jo turimų tikslų. Visų visuomenės narių yra pareiga bendromis pajėgomis ir darbu įgyvendyti Dievo planą, t. y. visuomenės gerovę tuo būdu, kad kiekvienam žmogui būtų palengvinta įsigyti medžiaginių turtų, kurie pareina nuo dvasinių, ir pritaikinti amžinajam tikslui. Tokios santvarkos įgyvendymo pareiga nėra vienoda visiems žmonijos nariams. Jos didumas pareina nuo asmens turto ir gabumo. Iš antros pusės, asmens paramos ir pagalbos reikalingumo laipsnis normuoja visuomenės pareigą atskiro žmogaus atžvilgiu. Iš to eina, kad tokia visuomeninė santvarka gali praktikoje plėtotis ir realizuotis tik pareigų jerarchijos keliu. Tos gi pareigos sunkiau guls ant turtingesnių luomų, o vargingesnieji luomai daugiau jomis naudosis. Apie panaikinimą ar suniveliavimą luomų tokioj santvarkoj negali būti kalbos. Visas jos

turinys yra tas, kad kas daugiau gali, daugiau privalo; kas gali mažiau, gauna daugiau. Tas principas yra demokratystės esmė.

Kadangi, tačiau, pareigų atlikimas reikalauja pasišventimo ir asmeninio išsižadėjimo, tad pareiga gera daryti artimui virsta tuo reikiamu principu, kad visi, ypačiai aukštesnieji luomai turi dirbti pasišvęsdami ir savęs išsižadėdami visos visuomenės naudai, pirmoj eilėj statydami skurstančių sluoksnius. Visuomenė, kurioje dirbama tuo būdu sutartinai visuomenės gerovei, ypačiai žiūrint vargingesniųjų reikalų, savo lytimi yra tikrai demokratiška, o tokia visuomeninių pareigų dėsniu paremta demokratystė, gali būti atmetama ar nepripažįstama tiktai tų, kurie neturėdami meilės ir vaduodamies tiktai nešvariu egoizmu, trokšta savo artimo asmenį, darbą ir turtą pavergti savo asmeninei šio gyvenimo laimei.

Tokis tad yra principinis demokratystės supratimas, jos esmė, jos turinys. Iš tokio demokratystės turinio bet ką išleidus, ji nustotų tikro savo charakterio. Kas gi liečia kitų atskirų visuomeninių pajėgų sukonstituavimo civilinių, politinių ir ekonominių reikalų atžvilgiu, tai reikia pažymėti, kad jie nesudaro esmingos demokratystės dalies, bet yra tik atsitiktini jos pažymiai, kurie, įvairiais būdais pareidami nuo vietos ir laiko sąlygų, gali būti logine ir istorine jos pasėka. Bet kaip ten būtų, tie pažymiai, dar kartą pabrėžiame — nekeičia pačios demokratystės esmės. Demokratystė išvesdama savo supratimą iš savo tikslo, kurio siekia, ir dvasios, kuria yra gaivinama, iškyla virš jų, — ir jei net gali būti jų šaltiniu ir prototipu, tai su jais sumaišoma negali būti.

II.

Visuomeninės esminiai demokratinės santvarkos senovės stabmeldžių pasaulis nežinojo. Ji gimsta, auga ir pražysta visoj savo galioj ir spindinčioj šviesoj tik krikščio-

nystei atsiradus, jos palaikoma, jos įtakoj ir prieglobsty. Šventasai Raštas pirmutinis turi jau visus argumentus, kurie parengė tą demokratystės supratimą ir iškilmingai jį sankcionavo. Teisingumas, kuris yra visokių visuomeninių agregacijų pamatas ir junginys, yra labai griežtai jame visiems įpareigotas vargingųjų atžvilgiu, ir už jo nesilaikymą grąsinama sunkiausiomis pabaudomis. Neduoti ar tik sulaikyti darbininkui priklausomą jam atlyginimą — yra nuodėmė, šaukianti dangaus kerštо. O su teokratine tos senos sistemos įstatimdavyste jungiasi visa ekonominė sistema, einanti turtuolių ir savininkų teisių apriboti ir apdrausti reikiamą pragyvenimą darbininkams ir pavargėliams. Vaisiai, kurie nukrito nuo medžių rinkimo metu, varpų ir pėdų likučiai, kurie laukuose liko, pamirštų vinuogių kekės — teisėtinai vargšams priklauso; bet svarbiausia tai, kad vadinamasis Biblijos ekonominės trilogijos — Šabaso, septenato ir jubiliejaus — buvo garantuota darbininkams ir pavargėliams poilsis, laisvė ir nepriklausomybė.

Tokiose sąlygose išnaudojimas ar vergiška priklausomybė pavargėlių nuo turtuolių buvo beveik neįmanomi, nes asmens ir jų turtas buvo apsaugoti įstatymu nuo stipresniųjų egoizmo ir gobšumo.

Bet Senasai Įstatymas dar nežinojo visuomeninės pareigos — teikti pavargelių sluoksniui etiškai — juridinės globos. Tik Naujasis Meilės Įstatymas tą globą patobulino, papildė ir iškėlė į aukščiausią ir kilniausią vietą, skelbdamas pareigą rūpintis ir gerinti moralinę ir medžiaginę pavargėlių būklę. Pagalba pavargėliams, nuskriaustiems ir apsunkintiems tampa Išganytojui ne tik nuolatiniu rūpesniu, bet taip pat įsakymų, priminimų ir patarimų objektu. Jis noromis bendrauja su mažyčiais ir jiems pirmoj eilėj Dangaus Karalystę žada. Artojas, piovėjas, darbininkas, laukiąs darbo viešojoj aikštėj, elgėta prie turtuolio durų — teikia Kristui medžiagos iškalbingiausiems Jo palyginimams.

Verkiančiai moteriškei, visuomenės atstumtam raupliui—Jis skiria savo garsiausius stebūklus: miniai, trokštančiai Jo žodžio —Jis skelbia savo jautriausius ir ilgiausius pamokslus, apreikšdamas romiems išminties paslaptis, ko neturėjo laimės girdėti puikuoliai ir didžturčiai. „Jei nebūsite kaip šie mažyčiai — kalba Jis — neįeisite į Dangaus Karalystę. Ir ką padarysite vienam jųjų, man padarysite. Eikite pas mane visi, kurie apsunkinti esate, o aš jums palengvinsiu. Palaiminti pavargėliai; palaiminti, kurie verkia, kenčia, yra persekiojami, nes jie bus suraminti. Didis bus jiems atlyginimas suteiktas, nes jiems skiriamas amžinas džiaugsmas rojuj,— kur paskutinieji bus pirmaisiais".

Ar Kristaus pažadėtos gerovės galima bus pasiekti tik būsimajam gyvenime, Danguje? Ar nėra galimybės pagerinti vargšo būklės šiame gyvenime? Tas, Kuris atėjo į pasaulį visa atnaujinti, norėjo, kad Jo atnaujinimo darbas prasidėtų nuo šio pasaulio. Tą atnaujinimą pradeda Jis pats, reikalaudamas pripažinti ir pagerbti žmogaus vertybę tų, kurie yra Jo broliai, Viešpaties Dievo vaikai, pašaukti į Tėvo karalystę. Tą įsakymą duoda Jis ir aukštiesiems sluoksniams: valdantiems, galingiems, turtingiems, mokytiems, įpareigodamas juos teisingumo ir gailestingumo darbą dirbti, — pasiuntinystė kilni, bet kartu ir labai atsakinga. Lai mokytas, skamba Dievo įsakymas, netyli; galingas — savo rankos neatitraukia; didžturtis — savo turto nesigaili. Didžturčiui egoistui — pragaras; pavargėliui Lozoriui — Abraomo prieglobstis. Ir tuo tarpu, kai varguoliui iš karto atskleidžiami Dangaus vartai, turtuoliui sunkiau yra pro juos praeiti, negu kupranugariui pro adatos bulę.

Labai rimta ir sunki yra turtuolio pasiuntinystė. Jo pareiga — ne tik varguolius ginti ir remti, bet pirmų pirmiausia juos gerbti. Vargšuose jie turi matyti vargstantį ir kenčiantį Kristų. Dėl to Paskutiniame Teisme turtuoliai aiškiai bus klausiami: ar pa-

valgydino, pagirdė, aprengė Kristų, kai Jis alko, troško, buvo nuogas. Tuo aiškiai turtuoliams nurodyta, kad jie pasieks Dangaus Karalystę tik pavargėlių dėka, tik dėka tos paramos, kuri jų buvo teikiama vargingųjų sluoksniams.

Tad tuo metu, kai nustebusiam pasauliui šis naujas mokslas buvo paskelbtas, esminis demokratystės supratimas buvo nustatytas. Bet, kad tai dangiškajai idėjai laimėjimą užtikrinti, reikalingas buvo Dievo įsakymas ir Jo pavyzdys. Ir Jis iš Savo begalinio majestoto nužengė į žmoniją, kad ją pakeltų lig Savęs, ir Savo darbą Savo krauju užantspaudavo.

III.

Kristaus paskelbtoji visuomeninė programa nepasiliko tuščia abstrakcija. Ją įgyvendyti pasiėmė Bažnyčia. Ji nuo pirmųjų savo gyvenimo dienų pradėjo nenuilstamą tos kilnios idėjos įgyvendymo darbą. Sekdama savo Dieviškojo Įkūrėjo pavyzdžiu, savo mokslu, darbais įtaka visuomenei Bažnyčia siekė ir tebesiekia visuomeninės gerovės, pirmoj gi eilėj — moralinės ir medžiaginės vargingųjų sluoksnių gerovės. Stabdyti galinguosius, remti silpnuosius — štai formula, kuri apima visą Bažnyčios visuomeninės akcijos turinį ir prasmę. Ir tą skelbiamąją savo taip vaisingą akcija pradeda pati Bažnyčia pirmiausia naikindama vergiją, neatsižvelgdama stipraus turtuolių pasipriešinimo. Paskui vėl ir visuomet ji pirmoji švelnina ir keičia pavaldinystę, imasi našlių ir našlaičių gynimo; per vyskupų tribunolus daboja teisingumą, kurio silpnieji neįstengia patys pasiekti; pasmerkia ir uždraudžia lupikauti, praveda nuosavybės teisės reformą, kuri nuo to momento ne tik teisių teikia savininkui, bet ir pareigų uždeda. Pagaliau, visa eile įvairių fundacijų ir įstaigų Bažnyčia sklei-

džia savo išganingą įtaką plačioms žmonijos masėms: jas šviečia, kelia, taurina, palaiko; bet, kaipo gera motina, pirmoj eilėj ir daugiausia meilės rodo savo mažyčiams — liaudžiai, kuri yra jos ypatingas globos ir meilės objektas.

Bažnyčia, nesitenkindama tuo, be paliovos skiepija savo visuomenines doktrinas visiems luomams, visoms civilinėms ir juridinėms įstaigoms. Vainikuodama karalius Kristaus vardu, Ji primena, kad jie nėra atleidžiami nuo pareigų, kad privalo kraštą valdyti visuomenės gerovei, ir reikalauja iš jų atskiros šventąja Evangelija priesaikos, kad tiksliai atsidėję seikės teisingumą našlėms, našlaičiams ir visiems silpniesiems. Iš bajorijos, kurios rankose buvo karinė ir politinė pajėga, Bažnyčia reikalaudavo, kad ji, eidama savo pareigas, nepamirštų liaudies, kuri dažnai negali pakelti sunkios pavaldinystės naštos, ir kad gintų visus skriaudžiamuosius. Miestelėnams, kurie nuolatos nenustoja trokšti turtų, Bažnyčia įsako ne tik gerbti miestų ir kaimų prastuomenę, kuri dažnai įkliūva į skolintojų nelaisvę, bet paveda jiems ją šviesti ir prusinti tiek, kad galėtų aktingai su jais bendradarbiauti.

Vadinasi, tą dieną, kada Kristus atsiklaupęs mazgojo dvylikai žvejų kojas ir įsakė jiems tai pat daryti, buvo įsteigta demokratystė; o pasaulis nuo šios dienos regi lig šiol nematytą ir taip jaudinamą vaizdą — visa visuomeninė jerarchija, nepaisant didžiūnų puikybės ir pasipriešinimo, kaskart vis glaudesnėmis eilėmis eina vargstančių minioms tarnauti. Ir toms minioms, tai plebs christiana, krikščioniškojoj santvarkoj tarnauja: karaliai ir prezidentai — savo globa ir valdžia, turtuoliai savo turtais, mokslininkai — tiesos ieškodami, mergelės — ligoninėse ir prieglaudose, misionoriai — žodžiu ir krauju, kunigai — apaštalaudami. O kad nekiltų mažiausio abejojimo, kad liaudžiai tarnavimo pa-

reiga nepakęs jokių išimčių, pats popiežius prisiima titulą Servus Servorum Dei — Dievo Tarnų Tarnas.

Taip supranta Bažnyčia demokratystę, ir taip viduramžiais ji gyvendino jos programą, kuri visiškai atatiko visuomeninę krikščionystės pašvęstą santvarką.

IV.

Nuo to laiko, kai esminis demokratystės supratimas įsišaknėjo žmonių protuose; kai suspindėjo pasauly mintis išrikiuoti ir panaudoti visas visuomenines pajėgas liaudies gerovei ugdyti ir didinti, ta mintis, kuri buvo paremta ir pagrįsta proto argumentais, aukščiausiu religijos orumu (autoritėtu) ir istoriniais patyrimais; kai įrodyta liaudies vertybė ir reikšmė bei pareigos jos atžvilgiu, šale esminės arba virtualinės demokratystės, turinčios tiktai galutinį tikslą prieš akis, užėmė vietą ir pradėjo plėtotis— atsitiktinė arba konkretinė demokratystė, kuri ieško reikalingų priemonių, suorganizuoti visas politines ir visuomenines pajėgas ir įstatyti jas organizuotai į darbą, tiksliausia ir visiškai įgyvendyti tą gražų ir kilnų demokratystės idealą.

Konkretinė demokratystė daugeliui atrodo esant demokratystės esmė, jos nustatyta visuomeninė organizacija — demokratystės — conditio sine qua non, bet imant dalyką iš esmės, ne taip yra. Konkretinė demokratystė yra tik virtualinės demokratystės dalis. Ji neliečia demokratinių visuomeninių rūmų nei pamatų, nei viršūnių, bet priklauso tiktai prie akcesorijų, prie atmainų. Jos uždavinys — palengvinti pareigų, išeinančių iš esminio demokratystės supratimo, pildymą.

Ir dėl to visos demokratinės institucijos, net kada jos yra visiškai teisėtinės ir sėkmingai užmezga tikrą civilizacijos pažangą, turi tik reliatyvę reikšmę ir vertybę. Jų ne-

turėjimas tais atsitikimais yra klaida ar netobulumas. Bet neturėjimas esencionalinės, arba virtualinės demokratystės visumet gimdo netvarką. Kadangi tas neturėjimas yra pačios krikščioniškosios visuomeninės santvarkos paneigimas.

Išsiaiškinę santykį tarp virtualinės ir konkretinės demokratystės ir tuo išsklaidę visus galimus dėl to kilti nesusipratimus, imsimės aiškintis krikščioniškosios demokratystės esencionalinius pažymius.

V.

Mums atrodo, kad esame pakankamai įrodę glaudų ir nesutraukiamą ryšį tarp esencionalinės demokratystės ir krikščioniškosios visuomeninės santvarkos, kurios ji — demokratystė — yra integralinė dalis. Su tuo nesutikti, neigti tai — reikštų: nepažinti demokratystės esmės, jos tikslo ir dvasios; atmesti krikščioniškos visuomeninės santvarkos pagrindinius filosofijos dėsnius; prieštarauti religinėms tradicijoms ir Bažnyčios doktrinoms, nenorint pripažinti mokslų, kurių teikia krikščioniškosios civilizacijos istorija. Tuo tat atžvilgiu jokių abejojimų negali būti; ir visi katalikai pripažins tai tiesa, kai tik atmes įkvėptus ir paskleistus liberalų prietarus ir išsiaiškins kai kuriuos terminus, kurie gali būti įvairiai suprantami ir aiškinami. Tie prietarai ir nesusipratimai liečia dažniausia, ar gali liesti klausimą trimis atžvilgiais: politiniu, visuomeniniu ir ekonominiu. Šituos tad atžvilgius pasistengsime nusakyti — kas yra demokratystė savo esme, kas ji yra savo atsitiktinose ar istorinėse atmainose, ar kuo gali tapti ilgainiui nepakeičiant principo, iš kurio yra kilusi.

Politiniu atžvilgiu demokratystė nesiriša su bet kuria valdymo forma nei su bet kuria politine santvar-

ka, nors nuo politinės santvarkos ar valdymo formos daug pareina demokratystės tikslo pasiekimas. Demokratiškiausia valstybė bus ta, kurioj daugiausia atsižiūrima visuomenės labo ir kuri labiausia atatinka didžiumos reikalus. Dėl to šv. Liudoviko monarchija buvo demokratiškesnė už Kromvelio respubliką, o šių dienų Anglų monarchija, be abejo, demokratiškesnė už Prancūzų respubliką.

Antraeiliai ar atsitiktini demokratystės apsireiškimai yra: valdymo forma, turtų padalijimo klausimas, teisiniai santykiai tarp luomų ir kit. Visa tai nėra absoliutu, nesikeičiama. Jų sprendimo būdas pareina nuo daugelio laiko ir gyvenimo sąlygų, ir įvairiuose kraštuose įvairiai sprendžiami. Kas dėl valdymo formos demokratystė pirmų pirmiausia linksta į liaudies valdymo formą, t. y. į tokia formą, kurioj daugiau ar mažiau dalyvautų krašto valdyme visuomenė lygiomis teisėmis su žemesniais luomais, ir kurioj turima teisės rinkti nustatytam laikui valstybės galvą, kitaip sakant — į respublikinę formą. Toks politinės konstitucijos pamatų praplėtimas yra tikrenybėje istorinė plačiai vartojamoji teisė, apsireiškianti ypatingai krikščioniškojoj civilizacijoj. Šv. Tomas Akvinietis demokratiją suprato ne kitaip, kaip liaudies žmonių valdžią — democratia id est potestas populi*), kalba jis. Bet šiuo atžvilgiu nėra nieko absoliutaus, nekintančio. Demokratiškiausios Italų respublikos, kuriose rinkikų skaičius buvo labai nedidelis (Florencijoj pv. po Savanarolos reformos siekė jis vos 8000 balsų), nebuvo demokratiškesnės už vokiečių hansas, ispanų—fuerosus, šveicarų—kantonus; be to reikia nepamiršti kad visa, viduramžiais politinės demokratystės esmė glūdėjo dviejose pagrindinėse žmonių teisėse: petere et acclamare, t. y. prašyti ir pritarti ar nepritarti paskelbtiems įstatymams. Tuo būdu tų laikų vyriau-

*) S. Thomas 1, 22 105, a. 1.

sybės derindavo savo žygius su žmonių valia. Neginčytinas, pagaliau, dalykas, kad politinis žmonių gyvenimas daug mažiau visumet reiškėsi didžiuose parlamentuose, negu kad nepriklausomuose valsčiuose, korporacijose, turinčiose civilinių funkcijų, kaimų ar parapijų sąjungose. Sekant naujųjų laikų demokratystės evoliucijonavimą, jos lytis ir tendencijas, galima manyti, kad netolimoj ateity demokratystės išvaizda pakįtės ir pakryps prie senovinės, kad įsikurs eilė įvairių administracinių vietos autonomijų, kurios geriau atatiks žmonių reikalus, negu centraliniai parlamentai. Tuo, tačiau, nenoriu pasakyti, kad vietiniai autonominiai bet kurios rūšies vienetai pakeis parlamentus. Ne. Demokratiniai parlamentai, (neabejoju, kad reformuoti) pasiliks, tik turės įvykti tikslesnis politinio darbo padalijimas ir tarp atskirų demokratinių institutų santykių pertvarkymas.

Bet iš antros pusės reikia pastebėti, kad demokratinė santvarka — krikščioniškoji demokratija — gali būti ne tik respublikoje. Bažnyčia, kaipo naudingos žmonėms tradicijos saugotoja ir teisingumo bei teisybės skiepytoja ir kovotoja, niekad nėra tvirtinusi ir nebetvirtina dabar, kad visuomenės ir liaudies išganymas galima būtų pasiekti tiktai vienoj, bet kurioj valdymo formoj, išskiriant visas kitas.

Turėdami visa tai galvoje turime pripažinti, kad krikščioniškoji demokratystė savo esmine prasme turi būti pripažįstama ir sekama visų katalikų, nes ji plaukia iš pačios Evangelijos esmės ir visumet yra visuomeninės harmonijos būtinas veiksnys. Kas dėl antraeilės ar atsitiktinės demokratystės prasmės, katalikas gali būti laisvas savo pažiūrose. Bet logingai galvodamas ir pasirinkdamas sėkmingiausias priemones demokratystės esmei įgyvendyti, kiekvienas turės pasirinkt tai, ką šių laikų krikščioniškoji demokratija yra pasirinkusi t. y. respublikinę valdymo formą, teisingesnį turtų padalijimą ir t. t.

Visuomeniniu atžvilgiu demokratystė savo esme ir pagrindiniais tikslais veda prie visų gerovės, o pirmiausia prie ypatingo vargšų ir neturtelių t. y. liaudies globojimo ir rėmimo, kaipo skaitlingiausios visuomenės dalies. Tokis demokratystės supratimas, kaip teisingai tvirtina prof. Toniolo, yra tik krikščionystės moksle. Šventasai Raštas duoda mums to demokratystės supratimo visus pradus, liūdija tai Kristaus nurodytos aukštesniems luomams pareigos ir pagaliau, patvirtinimą to mes randame Bažnyčioj, kaipo istoriniame fakte. Dėl to neklysdami galime teigti, kad krikščioniškosios visuomenės buvo potencialiai demokratiškos.

Kadangi krikščioniškoji demokratystė savo esme reikalauja iš visų aktingo solidaraus darbo visuomenės gerovei kelti pagal kiekvieno visuomenės nario gabumo ir turto, tad tuo patim jau suponuoja klasių jerarchiją. Dar daugiau, ji ne tik suponuoja klasių jerarchiją, bet ją palaiko ir stiprina. Krikščioniškoji demokratija daugiau kaip kitos visuomenės srovės pripažįsta ir apdraudžia žmonėms laisvę, antra, iš jos eina pareiga teikti pagalbą silpniesiems, kad jų būvį pagerintų. Tose tad aplinkybėse neišvengiamai tam tikra žemųjų luomų dalis dėl savo proto, gabumų ar visuomenės pasitikėjimo gali pereiti ir pereina į aukštuosius luomus. Tokis kilimas aukštyn yra demokratystės charakteringas pažymys; jis, tačiau, neturi tikslo panaikinti tradicinių senovės aukštųjų luomų, bet juos sustiprina, atnaujina, išsklaidydamas jos tarpe įsigalėjusius kastinius prietarus, įnešdamas naujo realaus gyvenimo srovės. Naujieji žmonės, įeidami savo pajėgomis į aristokratų eiles, turi juk jas išjudinti, atnaujinti kad ir tuo pačiu priminimu privalumo asmeninių nuopelnų, kurie yra ne tik aukštos padėties legitimacija ir istorinis šaltinis, bet ir būtina jo buvimo sąlyga. Tai tiesai patvirtinti mums gerą argumentą teikia Anglija, kur senoji aristokratija nuolatos sustiprinama ir pa-

pildoma paimtų iš žemųjų luomų naujų pajėgų. Krikščioniškoji demokratija tad aukštiesiems luomams tuo būdu teikia jėgos, gyvumo ir pastovumo. Savaime suprantama, kad kitaip krikščioniškoji demokratija įvertina ten aristokratiją, kur ji, eidama prieš jos pagrindinius siekimus, eina prieš visą tautą, dažnai prieš valstybę kaip kad pas mus Lietuvoje yra, nes krikščioniškoji demokratija iš aukštųjų luomų reikalauja nuoširdaus susirūpinimo liaudimi, atsidėjimo ją remiant ir keliant. Tai yra aukštųjų luomų pareiga. Ta išpildytoji pareiga gimdo visuomenėj vienybę, solidarumą, deda stiprius visuomeninės tvarkos pagrindus, naikina pražūtingą klasių kovą ir savitarpinių pareigų keliu, sucementavus visus visuomenės sluoksnius, pagimdo išganingą glaudumą ir jėgą. Aišku, kad aukštųjų luomų tos pareigos atlikimas, kurios taip karštai Išganytojas iš jų reikalavo, nepažemina ir pažemint tų luomų negali, priešingai, ji tik jų garbę kelia; nes vienatinis krikščioniškosios garbės šaltinis yra sąžiningas savo pareigų ėjimas, ir juo tobuliau ir sąžiningiau kas jas atlieka, juo didesnės garbės sau nusipelno, ar tai būtų atskiras asmuo ar visuomeninis sluoksnis.

Ekonominiu atžvilgiu krikščioniškoji demokratystė teoretiškai nereikalauja nei turtų padalijimo, nei komunistiškai suprasto jų lygaus naudojimo. Priešingai, demokratystė pripažindama ir garantuodama darbo laisvę ir darbo vaisių taupumą ir naudojimą, palaiko ir pripažįsta įvairaus didumo turtus ir ekonomines sąlygas. Ji, tačiau, reikalauja iš visuomenės priimti ir pritaikinti praktikoje tikrai krikščionišką nuosavybės supratimą, kuriuo einant, kas turi daugiau, privalo duoti daugiau. Tuo būdu nuosavybė, būdama visiškai asmeninė, tampa kartu dėl jos naudojimo būdo visuomeninė, nes jos perteklius turi būti nuskirtas vargingiesiems. Tokiu klausi-

mo sprendimu krikščioniškoji demokratystė iš pagrindų skiriasi nuo socialistinės demokratystės.

Iš kitos, tačiau, pusės praktikoje, pareinamai nuo vietos ir laiko sąlygų, krikščioniškoji demokratystė, eidama teisingumo ir logikos keliu, gali naudoti, ir faktinai naudoja, teisingesnį turtų padalijimą, kuris sumažina esančią tarp turtuolių ir varguolių, plutokratijos ir proletariato sunkiai peržengiamą prarają. Ir suprantama kodėl. Proporcingiau teikiamoji visiems juridinė globa (vadinasi, didesnė silpnesniems) ir išmokslintųjų bei turtingųjų pastangos pagerinti vargingųjų sluoksnių būklę užkirs kelią didiesiems turtams grobti mažesniuosius ir padės mažesnėms nuosavybėms kurtis šalia didžiųjų. Krikščioniškosios demokratijos uždavinys — ne naikinti nuosavybę, kaip nori socialistinė demokratija, bet sudaryti tokias sąlygas, kad didesnis žmonių skaičius galėtų jos įsigyti, kad ji būtų platesnėms masėms prieinama. Šiuo tad reikalu krikščioniškoji demokratija griežtai laikosi Bažnyčios mokslo.

Pravartu bus čia, manau, paminėti kalbamu klausimu kai kurių autoritetų nuomones. Leonas XIII savo enciklikoje „Rerum Novarum" žemės nuosavybės reikalu taip kalba: „Dievas, žemės Viešpats, atidavė naudotis žemę visai žmonių giminei, tai, vienok, nesipriešina vienetų nuosavybei. Nes Dievas atidavė žemę žmonijai ne ta prasme, kad visi be skirtumo būtų jos savininkais, bet tuo būdu, kad pats neskirdamas žmogui bet kurios dalies valdyti, paliko teisės tautų susitvarkymui ir žmonių rūpestingumui nustatyti ribas ir paskirstyti privatinę nuosavybę. Pagaliau, kaip ji būtų paskirstyta tarp vienetų, žemė nenustoja tarnavusi visuomenei, nes nėra žmogaus, kuris negyventų iš jos vaisių".

Tuos krikščioniškosios demokratijos tėvo žodžius gra-

žiaj aiškina arkivyskupas Jurgis Matulevičius*). Pirmiausia dėl pačios nuosavybės. Kas ją nustatė ir kieno tai yra padaras: „Gamta — rašo jis — neįvedė jokio turtų padalijimo. Dievas niekam nenuskyrė turtų dalies. Žemė privalo būti visų žmonių maitintoja, turi tarnauti visai žmonių giminei. Kokia būtų ūkinė tvarka, kokie nusistatytų ūkiniai santykiai, kaip būtų turtai padalyti, tas svarbusis tikslas niekad neturi būti atmestas, žemė niekad neturi nustoti buvusi visų maitintoja".

Kas tą turtų padalijimą nustato? Tas pats ark. Matulevičius duoda tokį atsakymą: „Bažnyčia dėl savo dieviškosios kilmės, dėl savo dėsnių nepajudinamai pastovių, iškyla virš visa to, kas mainosi žmonių susitvarkyme, teoretiškai abejingai žiūri į visas tvarkymosi formas, kokios laiko bėgyje vedamos į ūkiškai visuomeninę sritį, kiek jos nėra tiesioginiai priešingos įstatymams ir Evangelijos dėsniams. Tautos, gamtos įstatymų ir Evangelijos dėsnių nustatytose ribose, pačios gali tvarkytis, kaip jų manymu yra geriausia, o Bažnyčia, kiek gali, taikosi prie tos tvarkos". Tiesa, Bažnyčia nuosavybės srity pasilieka sau teisę tarti žodį, bet tik ten, kur „bus liečiami teisingumo dėsniai, kai bus sprendžiama, kas teisinga, o kas ne, kas sutinka su gamtos įstatymu ir Evangelijos dėsniais, o kas jiems priešinasi. Tai nusakys teologas - moralistas. Kur eina kalba apie grynai medžiaginius dalykus, kas žmogui yra naudingiau, kas jam duoda daugiau naudos, kas sėkmingiau veda prie gerovės — kompetentingai spręs ekonomininkas" sako minėtasai autorius. Jis duoda paaiškinimų kiek mūsų kalbamasis dalykas liečia gamtos įstatymus taip rašydamas: „Jei nuosavybės teisę suprasime tokią teisę, kokią turi asmuo tam tikram konkretiniam daiktui, pav. fabrikantas savo fabrikui, žemės savininkas savo turtams, tai ji betarpiškai yra

*) Kursa społeczne, Biblioteka dzieł chrześcijańskich; Warszawa. 1907 m.

pozityvinė, žmonių teisė, pareinanti nuo laisvos žmogaus valios ir valstybių susitvarkymo ir dėl to ji gali keistis; tik tarpiniai ar netiesioginiai yra tai gamtos teisė, kiek tai remiasi dėsniais teisės, kurią turi žmogus iš gamtos įsigyti sau turtų, nepareinamai nuo bet kurių žmonių sutvarkymų". Gamtos nustatytoji nuosavybės teisė neliečia visų turtų. Ji palaiko tik tą daiktų nuosavybę, be kurių žmogus, kaipo protingas asmuo, negali pasiekti savo nuskirtą tikslą. „Nuosavybės ribos tad iš vienos pusės aprėžiamos gamtos įstatymo, iš kitos — žmonių" baigia arkiv. Matulevičius.

Kadangi du minėtu autoriu dėsto Bažnyčios mokslą nuosavybės klausimu, tad aišku, kad tuo pat reikalu krikščioniškosios demokratijos nusistatymas pilnai sutampa su Bažnyčios mokslu.

Tokie yra krikščioniškosios demokratijos politinėj, visuomeninėj ir ekonominėj srity siekimai ir pažymiai. Ji principinę savo programą remia teisingumu ir gailestingumu, suprasdama šitas dvi dorybes, kaipo kilniausias etiškai visuomenines pareigas. Krikščioniškoji demokratija tad nepripažįsta, kaip liberalizmas, teisingumo vien tik lygiųjų santykiuose — justitia commutativa, bet reikalauja teisingumo galingųjų su silpnaisiais santykiuose — justitia distributiva, kurios reikalauja organinis klasių buvimas. Krikščioniškajai demokratijai gailestingumas nesiriboja tik medžiagine parama. Ji supranta gailestingumo prasmę žymiai plačiau Jos supratimu gailestingumas reikalauja pavesti žemesniųjų sluoksnių tarnybai proto ir širdies gabumus, veiklumą ir visuomeninę įtaką, kurie žymiai daugiau reiškia negu paprastoji išmalda. Neginčijamas dalykas, kad tokio teisingumo ir gailestingumo praktikavimas, reikalaująs neišvengiamai pasišventimo ir savo asmens išsižadėjimo, turės dvejopo išganingo vaisiaus. Pirmiausia, jis išugdys aukštuose sluoksniuose tas dvi kilniąsias dorybes ir apsaugos juos nuo egoistinio savo gyvenimo mate-

rializavimo beieškant sau išimtinai medžiaginės gerovės, o antra, apdraus žemesniems sluoksniams pagarbą ir tuo patim sužadins juose savigarbos jausmą, kuris geriau, negu fiziška pagalba ir globa, nuves juos pažangos keliu ir išauklės juose pareigos supratimą bei išmokys kaip reikiant savaimingai savo reikalais rūpintis.

Štai, bendrais bruožai principinė krikščioniškosios demokratijos programa. Toji programa reiškėsi Bažnyčios vadovaujamose viduramžių visuomenėse. Ji nuo amžių taip pat kūnijosi pačios Bažnyčios tvarkoj ir gyvenime, kuri yra stiprios ir nenugalimos demokratijos gražiausias pavyzdys.

BAŽNYČIA IR LIAUDIS.

„Žmogaus Sūnus atejo, ne kad jam tarnautų, bet kad jis pats tarnautų“...

Mat. 20, 28.

„Reikalinga, kad Bažnyčia su liaudimi susitiktų, bus tai gražiųjų amžių priešaušris“.

Pijus IX.

„Iš apačios reikia pradėti. Per liaudį visuomenė atgims“.

Leonas XIII.

I.

„Monarchijų ir buržuazijos apleista ir persekiojama Bažnyčia kreipsis prie demokratijos, pakrikštys ją, įspaus jos kaktoj Dievo pašventinimo žymę, pasakys jai: Viešpatauk — ir ji viešpataus“. Tuos pranašiškus žodžius yra pasakęs tėvas Ventūra. Su juo visiškai sutiko žinomas visų tautų apsišvietusiems katalikams Liudovikas Veuillot. Jisai bent kiek vėliau šitaip reiškė katalikiškojo pasaulio viltis: „Kada mano mintys nuskrieja į žilą praeitį, anapus kovos tamsybių ir griuvėsių, jos mato nepaprastą ir milžinišką faktą, Bažnyčios kūrinį, kur į pragariškos dvasios įvykintą sunaikinimą atsakys gražiausiais darbais — katalikiškosios ir krikščioniškosios demokratijos organizacija“.

Kada L. Veuillot rašė šiuos pranašiškus žodžius, daug kam atrodė, kad jo pranašystė pasireikš toli gražu negreit. O šiandien? Šiandien matom jo pranašystė išsipildžius. Bažnyčios įkurta krikščioniškoji demokratija sėkmingai kuria rastuose griuvėsiuose milžiniškus žmonijos gerovės rūmus.

Bažnyčios nusvyrimo į darbo žmonių pusę svarbiausias pažymys yra tas, kad ji, nesitenkindama vien moralinės įtakos liaudžiai darymu, pradėjo rūpintis ir jos me-

džiagine būkle, ją globoti bei ginti, be atvangos ir atkakliai siekdama jos liūdną likimą pagerinti. Kylant visuotiniam darbo žmonių masių nepasitenkinimui, nesuskaitomiems streikams, ne kartą žiauriems, krauju aplaistytiems, susirėmimams, Bažnyčia, skirdamosi savo nuomonėmis nuo daugelio sociologų, suprato, kad tie apsireiškimai nėra tik socialistų propagandos vaisius. Jeigu toji jų propaganda turi tokio didelio pasisekimo, tai pirmiausia dėl to, kad liaudis vargsta, kad ji kenčia ir ieško būdų savo kančioms palengvinti. Tomis liaudies kančiomis naudojasi socializmas savo antikrikščioniškiems ir antivisuomeniškiems tikslams. Bet ne socializmas pagimdė tas darbo žmonių kančias. Jų šaltinis yra socialinis neteisingumas, krikščioniškojo gailestingumo išnykimas pasaulyje. Tas apsireiškimas sužadina masėse troškimą daryti dar didesnių neteisingumų.

Tuos troškimus ir chimerines apkvailintos vargstančios liaudies svajones Bažnyčia smerkia. Bet vieno pasmerkimo nepakanka, kad užkirstų kelią tam mokslui, kuris įkaitintus vargo ir bado protus lengvai patraukia ir įskiepija jiems skausmo ir neapykantos pagimdytą, nors neįvykdomą, programą, reikalinga siekti giliau, ligi pačios tos blogybės šaknies. „Norite griauti socializmą, kalba 1893 m. gr. de Mun, palaikydami tą tvarką, kuri jį pagimdė, vadinas, pašalinti padarinius, palikdami priežastis“. Ilgą laiką Bažnyčia gyveno viltimi, kad toms priežastims pašalinti ir reikalingoms krikščioniškoms reformoms įvesti visuomenėj galėsianti per valdžias ir aukštuosius luomus, ilgą laiką ji laukė sugrįšiant ir susiartinant valdančius suliberalėjusius sluogsnius su katalikiškais principais; ilgą laiką, pagaliau, ji skelbė ir grasino visomis nelaimėmis, kurios pasireiškė baisiu būdu ir dar tebesireiškia. Bet Bažnyčios šauksmai ir perspėjimai liko be vaisių. Liberalizmas, nepaisant to, kad pats neturėjo jėgų pašalinti besiartinančiai

audros, kurią pats sukūrė, ne tik nesuko iš pasirinkto kelio, bet, kas blogiau, nenustojo kiekviename žingsnyje varžyti ir persekioti išganingo Bažnyčios veikimo. Tokiose aplinkybėse, artėjant dideliems pavojams žmonijai ir pačiai Bažnyčiai, ji įsitikino pagaliau, kad ilgiau laukti nebegalima, kad toliau ji nebegali būti pamatu supuvusios ir griūvančios liberalinės visuomeninės santvarkos, kuriai ji nebuvo niekuo skolinga ir su kuria nerišo jos jokios pareigos ar duoti pažadai.

Dinastijos, valdžios ir aukštesnieji luomai tebegyveno užmerkę akis, nematydami, ką gyvenimas rengia rytojui. Jie Bažnyčią tiek pripažindavo ir palaikydavo, kiek ji buvo naudinga jų siekiamiems tikslams. Jos perspėjimų jie neklausė ir atsisakė su ja bendradarbiauti. Bažnyčiai tad nebeliko nieko kito, kaip tik atskirti jų reikalus nuo savo reikalų ir kreiptis stačiai į liaudį, į tą demokratiją, „kuri pakilo gaivalingai ir šiurkščiai, kad paimtų į savo rankas karalių vainikus“, kad atnaujintų tradicinius ryšius, jungusius senovėje ją su Bažnyčia, laimėtų ją katalikiškam idealui ir su jos pagalba padarytų būtiną krikščionišką reformą, be kurios nebeįmanoma buvo išgelbėti iš gresiančių pavojų visuomenę ir Bažnyčią.

Įgyvendyti šita programa visiškai buvo Leono XIII vadovaujamoji mintis. Atsargus, giliai apgalvotas, sistematingas tos programos plėtojimas, jos taikymas prie gyvenamų sąlygų, įrodoma jo svarbiausių enciklikų, prakalbų ir aktų. Jis nesvyruodamas ir nepaisydamas gausingų jam daromų kliūčių, siekia savo pagrindinio tikslo — susiartinti su liaudimi, su darbo žmonėmis. Tuo pat metu Šventasis Tėvas siekė ir kito didelio tikslo — sutraukyti varžančias Bažnyčią visuomenines, ekonomines ir politines grandines, kurias buvo nukalę nevykę papročiai ir egoistiniai žmonių sumetimai. To dvejopo tikslo siekimas pastebimas pačioje Leono XIII pontifikato pradžioje,

bet ypač aiškiai ir stipriai jis pasireiškė nuo enciklikos Rerum Novarum paskelbimo momento. Nors reikia pažymėti, kad vadovaujamoji popiežiaus veikimo kryptis ryškiai pasirodė dar prieš to akto paskelbimą, būtent, gausingose kalbose ir pareiškimuose, kuriais rengė jis savo paruoštai enciklikai visuomenėj dirvą, bei plačiai prasidėjusia katalikų visuomenine, sužadinta enciklikos Aeterni Patris, akcija, kurią Šv. Tėvas kiekviena proga pagirdavo ir širdingai palaikydavo.

Enciklikoje Rerum Novarum Leonas XIII aiškiai nurodydamas ir aštriai smerkdamas plačiai patirtus ir palaikomus visuomenės santvarkos neteisingumus, iškilmingai pareiškė, kad Bažnyčia neleisianti ilgiau tokiai santvarkai solidarizuoti ir jos palaikyti ir kad ji nebegalinti toliau tų neteisingumų, kad ir tylėdama, toleruoti.

Ne tik socializmas, kuris Leono XIII buvo pasmerktas enciklikoj Quod Apostolici muneris ir kurio klaidas dėl nuosavybės ir šeimos išsemiamai ir iš pagrindų buvo sukritikavęs antrukart enciklikoj Rerum Novarum, yra blogybė. Ne mažiau blogas ir pragaištingas yra tas egoistinis, taip plačiai pasklidęs ir praktikuojamas mokslas, kuris tvirtina kad nuosavybė teikia visas teises, neuždėdama jokių pareigų; kad visos darbo sąlygos yra teisėtinės ir teisingos, nors darbininkas su jomis sutinka tik bado verčiamas, kas darbininką, pagaliau, leidžia vertinti kaip mechaninę jėgą, o ne kaip žmogų, kaip savo artimą. Tai liberalizmas, su kuriuo kovodamas Leonas XIII daug paaukojo laiko ir energijos ir kurį Šventasai Tėvas kai kuriais atžvilgiais aštriau smerkė, negu socializmą. Jei valdantieji ir turtingieji luomai, kovodami su socializmu, nori rasti Bažnyčioje pagalbos ir paramos, tegu jie pirmiausia patys prisitaiko prie Bažnyčios socialių dėsnių, tegu pastato savo pusėj teisingumą ir žmoniškumą.

Tos rūšies kreipimasis į valdžias ir aukštuosius luo-

mus enciklikoje buvo griežtas ir kategoringas. Jis įgijo didesnės reikšmės dėl to, kad popiežius, nustatydamas ir iškalbingai skelbdamas lig šiol neaiškias ir kvestionuojamas pasaulio darbininkų teises, nesvyruodamas tvirtina kad „žmonių daugumas be savo kaltės didžiausiame skurde vargsta... kad beveik visa gamyba bei prekyba yra nedaugelio žmonių rankose ir tokiu būdu saujelė perdaug praturtėjusių kapitalistų padarė beveik tikrais vergais nesuskaitomas rankpelnių minias", ir aiškiai pabrėždamas, kad nelygioje kovoje proletariato su kapitalu Bažnyčia stos proletariato pusėn *); bet daugiausia jo enciklika įgijo daug reikšmės dėl to, kad popiežius pasirodė darbo žmonių teisių ir jų teisingų reikalavimų gynėjas, paskelbdamas, kad nuo tos dienos Bažnyčia ima į savo rankas darbo žmonių reikalų gynimą.

Bet valdžios ir aukštieji luomai dėjosi negirdį tų Leono XIII žodžių ir, nenorėdami prie jų prisitaikinti, išsižadėjo pagalbos, kokios gali Bažnyčia suteikti kovoje su socializmu, nes liberalams filosofiniu atžvilgiu yra artimesnis socializmas, negu krikščionystė. O tų laikų daugumas galiūnų ir viešpačių buvo visiškai liberalizmo permirkę.

Kaipgi liaudis, darbo žmonės, reagavo į tą Leono XIII žygį? Ar taip pat pasiliko kurti, dėdamiesi negirdį jo taip svarbių žodžių? Anaiptol. Rerum Novarum padarė jai negirdėtai gilaus įspūdžio. Po paskelbimo enciklikos per dvejus metus nuolat plaukė į Vatikaną nesuskaitomos darbo žmonių minios, siuntė iš įvairių pasaulio kraštų

*) „Turtingieji" sako Leonas XIII savo enc. Rerum Novarum „yra savo turtais apsišarvoję, ir ne tiek reikalauja valstybės globos; neturtingųjų minios be turtų, ir pačios neapsigina nuo skriaudų, todėl daugiausia remiasi valstybės globojimu. Užtat valstybė ir turi ypačiai rūpintis darbininkais, nes daugumas jų yra vargšai". Reikia pridėti, kad enciklika nesmerkia bendrai kapitalo, bet smerkia tik jo išnaudojimą, kurį vadina šių dienų lupikavimu. „Taika — kalbama joje — tarp kapitalo ir darbo yra būtina: negali būti darbo be kapitalo, nei kapitalo be darbo".

daugybę padėkos adresų, reikšdami darbininkų popiežiui širdingiausios padėkos žodžius ir pagarbos darbo žmonių vardu. Šitie faktai daug kalbėjo už užmezgimą glaudesnių ryšių tarp Bažnyčios ir darbo žmonių sluogsnių. Bet būtų klaidinga tvirtinti, kad visi darbininkai buvo Bažnyčios patraukti. Daugely šalių buvo jaučiamas ir matomas neperžengiamas griovis tarp Bažnyčios ir proletariato. Socializmas jame buvo giliai suleidęs šaknis ir pagimdęs Bažnyčiai neapykantą. Susiartinimas Bažnyčios su proletariatu buvo apsunkinamas dar labiau ten, kur Bažnyčia savo likimą buvo glaudžiai surišusi su aukštųjų luomų likimu ir juo tik rėmėsi, kaip tai buvo, pav., Prancūzijoje. Bet enciklika sudarė geras sąlygas tiems dviem galingiems veiksniams artėti, gerėti jų santykiams. Ką nepadarė enciklikos žodžiai, padare enciklikos sužadinti darbai.

1893 m. balandžio m. įvyko Šveicarų darbininkų federacijų kongresas Bienno'o mieste. Jame dalyvavo, kaip paprastai, įvairių tikybinių ir politinių pažiūrų atstovai: katalikai, protestantai, socialistai ir kiti. Bet vienas dalykas juos visus glaudžiai jungė, vienu reikalu buvo visi solidarūs — tai darbininkų gerovė, jų būklės pagerinimas. Šiame dalyke jie visi buvo uolūs ir tikri darbininkų atstovai. Tame taip margam pažiūrų atžvilgiu kongrese Šveicarų katalikų garsus vadas, dr. Descurtins, nepaisydamas to, kad jame katalikų buvo mažuma, pasiūlė, kad darbininkų organizacijos išplėtotų tarptautinę propagandą dėl įgyvendymo Leono XIII paskelbtos enciklikoj Rerum Novarum darbininkų reikalu programos. Kongresas tą pasiūlijimą beveik vienu balsu priėmė, tik pakeitė žodį „principai“ žodžiu „postulatai“.

Susirūpinę tiktai ekonominiais reikalais, trokšdami pirmų pirmiausia pagerinti savo būklę, Bienne'o Kongreso dalyviai geidė, kad, tarp kitų pagerinimų, būtų pritaikintas gyvenime ir enciklikos Rerum Novarum mokslas.

Tas jų noras pirmų pirmiausia rodė, kad Šveicarijos darbininkai buvo pažinę kalbamąją enciklikąir kad popiežius, kreipdamos į juos, mokėjo taip prabilti, kad darbininkai jį suprato; antra, tai rodė, kad Šveicarijos darbininkai kaip reikiant įvertino enciklikos reikšmę ir kad nustojo žiūrėti į Bažnyčią, kaipo į policinę instituciją, kuri Dievo vardu versdavo mažuosius pildyti tai, ką nutardavo šio pasaulio galingieji. Pagaliau Bienne'o kongreso nutarimas rodė dar, kad tarp visuomeninių popiežiaus doktrinų ir šveicarų „ketvirtojo luomo“ betarpiškų siekimų jokio skirtumo nėra“.

Taip įvertino Bienne'o kongreso kalbamąjį nutarimą laikraštis „Journal des Debats“. Ne kitaip tą įvykį vertino ir pats Leonas XIII. Jis rašydamas laišką tų pat metų rugpiūčio m. 6 d. Descurtins'ui, štai ką pažymėjo: „Tūkstančių darbininkų atstovai, susirinkę iš įvairių kraštų, nepaisydami savo skirtingų tikybinių pažiūrų, priėmė ir aklamavo mūsų encikliką pripažindami, kad joje paskelbti svarbiausieji elementai jų teisingoms teisėms apginti ir parengti pageidaujamiems pastoviems pamatams, ant kurių gali būti sukurta santvarka, teisingumu pagrįsta ir suteikianti žmonijai ramybę, prašalindama tą nepasitikėjimą, kuris nuo seno yra įsigalėjęs tarp darbininkų ir darbdavių“.

Tokio enciklikos įvertinimo pradžią davė Bienne'o kongresas. Vėliau panašūs įvertinimai pasipylė iš visų pasaulio kraštų.

Vienodai ją vertino katalikai ir nekatalikai. Visas darbo žmonių pasaulis su pagarba lenkė savo galvas prieš didįjį socialų popiežių, Leoną XIII, kuris ne tik visa širdžia stengėsi padėti vargo žmonėms, bet ir be atvangos dirbo demokratijai sukrikščioninti, kuri kaskart darėsi sąmoningesnė ir vis labiau pradėjo suprasti savo jėgas ir galybę.

„Visuotinis žmonijos demokratėjimas yra neginčijamas faktas“ kalbėjo 1892 m. Leonas XIII vyskupui Doutreloux.

„Ar ta demokratija bus socialistinė ar krikščioniška pareina nuo mūsų: nuo mūsų orientavimos naujose aplinkybėse, nuo mūsų darbo". „Dėl to", rašo minėtasai vysk. Doutreloux savo ganytojiškam laiške, „būtų neišmintinga, renkant veikimo priemones, neatsižiūrėti ir neprisitaikinti prie labai realių ir rimtų gyvenimo faktų. Svarbiausieji faktai yra šie: demokratijos buvimas ir labai greitas ir neišvengiamas jos augimas. Tas demokratijos judėjimas yra visuotinis — socialistinis ir nesocialistinis. Neigti tuos faktus reikštų eikvoti savo gabumus tuščioms diskusijoms, gaišinti brangų laiką, kelti nepagrįstus abejojimus ir, pagaliau, pasivėluoti. „O aplinkybės vėluotis neleidžia", sako pats popiežius".

„Priimkite demokratines formas, institucijas, demokratinius kalbėjimo ir veikimo būdus, turėdami visumet viena prieš akis —padaryti tą demokratiją krikščionišką" — šaukė gr. de Mun savo istorinėj kalboj, pasakytoj St. Etienne.

Bet, kad tą tikslą pasiektume, reikėjo dvasininkams atsižadėti nuo tuo metu vyravusių jos tarpe pragaištingų galikanizmo, febronianizmo bei juozapinizmo tradicijų, tiek daug bloga padariusių žmonėms ir Bažnyčiai. Tų tradicijų likučių pasiliko dar ir šiandien kitur ir mūsų dvasininkų daly. Reikia jomis visiškai nusikratyti; be to, reikia liautis galvoti, kad už kunigą jo apaštalavimo darbą visuomenėj atliks seimas, valdžia ar nuovados viršininkas. Juk ir Leono XIII laikais buvo tos institucijos, tačiau jis kunigijai įsakė išeiti iš zakristijos fuori di sacrestia, išeiti į žmones, į organizacijas, į darbą už bažnyčios sienų, kur dažnai daugiau galima padaryti tikybai, negu bažnyčioje, o be to apaštalavimo būdo, kunigo siektinas tikslas šiandien nepasiekiamas. Reikia pabusti iš snaudulio, nusipurtyti apnykusia apatija, pasenusiu galvojimo būdu ir išeiti į liaudį su nauja kalba, naujais darbo metodais ir naujais darbais, kurių iš mūsų reikalauja gyvenamojo amžiaus dvasia ir interesai, reikia patiems sudemokratėti, kad galėtume

susiprasti ir susiartinti su sudemokratėjusia liaudimi: tada tik galima bus atgauti savo įtaką masėms, tada tik pavyks ji laimėti Bažnyčiai, tada tik sušvis, Pijaus IX žodžiais tariant, „gražiųjų amžių priešaušris".

II.

„Prisimenu vieną žilagalvį senelį, kunigų seminarijos viršininką", pasakojo 1896 m. garsusis vyskupas Irelandas, „kuris man dar jaunam tvirtindavo: „Kunigas turi apsiriboti altorium, klausykla ir mirštančiojo guoliu — šalia šito niekol" Jeigu būčiau jo paklausęs, ne toli būčiau nuėjęs". Tokių pažiūrų jaunų kunigų auklėtojų buvo gana daug. Minėtasai vysk. Irelando seminarijos rektorius nebuvo išimtis. Ir pas mus, Lietuvoje, dar prieš pat karą buvo seminarijų vedėjų tarpe tokių, kurie kunigo visuomenės darbą laikė ne visai suderinamu su kunigo pašaukimu; ir klerikams, rodantiems tuo darbu susiinteresavimo, tekdavo daug nemalonumų patirti iš savo viršininkų. Visai suprantama todėl, kad tokioj aplinkumoj išauklėtos kunigijos žymi dalis „užsidarydavo su nedidele žmonių saujele zokristijoje, bažnyčios sienose, kaip žiemos guoliui, kad apsaugotų save ir savo artimuosius bičiulius nuo visuotinės epidemijos", palikdami daugumą parapijiečių likimo malonei, piktiesiems priešininkams suėsti. Socializmas tuos kunigus užklupo neprisirengusius į kovą, blogiausia, be gilesnės įtakos žmonių masėms. Socialistų nuostabaus veiklumo ir pasisekimo akivaizdoje, matydami vis didesnį ir didesnį žmonių skaičių pakliūvant į socialistų tinklą, jie nemokėdami blogybei pasipriešinti, bejėgiškai rankas nuleidę, sugebėdavo tik aimanuoti dėl vykstančios Bažnyčiai nelaimės. Jie nesugebėjo kitos kovos taktikos pasirinkti, kaip tik nuolatos trauktis iš kovos lauko su ne gausingais žmonėmis į bažnyčios sienas, palikdami daugumą tikinčiųjų priešinin-

ko grobiui. Ir tikinčiųjų skaičius mažėjo, bažnyčios tuštėjo, o socialistų armija vis ėjo stipryn. Nuostabu, tuo metu, kada į dvasininkų luomą ėjo beveik liaudies vaikai, kada „aukštos kilmės" dvasininkas buvo didelė retenybė, kada ne tik eiliniai kunigai, bet ir vyskupai buvo tos pačios liaudies vaikai, — liaudyje įsivyravo nuomonė, kad Bažnyčia esanti tik ponams ir tik ponų reikalams tarnaujanti, kad ji savo reikalus esanti neatmezgamai surišus su konservatininkų reikalais ir kad, pagaliau, tapusi klusniu valstybės įrankiu.

Tokia nuomonė, žinoma, galėjo tik stumti žmones nuo Bažnyčios. Bet kartu reikia pasakyti, kad tokia nuomonė ne be priežasties susidarė. Tų priežasčių davė pačių dvasininkų elgesys. Būkim atviri. Neslėpkim nuo savęs tai, kas visiems labai gerai žinoma. Juk neginčijama tiesa, kad ligi aštuonioliktojo amžiaus pirmos pusės dvasininkai per maža rūpinosi liaudimi, per maža kreipdavo dėmesio į skaudžiausius ir svarbiausius jos reikalus, kad, deja, dar ir šiandien turime nemaža tokių vienetų (gera ir tai, kad tik vienetų). Tas darbo žmonių moralių ir materialių reikalų nepaisymas juo giliau smigdavo į akį, kad tuo pat metu daugelis kunigų, nenorėdami nieko bendro turėti su liaudimi, nuolankiai tupčiodavo apie didikus, stengdamies jų malonės nusipelnyti, ir darydavo jiems nenusipelnytų nuolaidų bei išskyrimų ir išimčių. Visa tai turint galvoje, visai suprantama, kodėl kunigija tapdavo svetima liaudžiai ir kodėl vis stiprėjo joje žalingas įsitikinimas, kad Bažnyčia tapusi galingųjų monopolizuota.

Kunigija tad ne be kaltės buvo ir yra, bet už tą liūdną būklę ne ant jos didžiausias atsakingumas krinta. Reikia nepamiršti, kiek buvo visuomeninė kunigo, Evangelijos nustatyta, pasiuntinystė naujųjų laikų liberalinės ar socialistinės valstybės ribojama ir sunkinama. Toms valstybėms katalikų Bažnyčia — rakštis akyje. Ji jai ne tik ne-

pageidaujamas dalykas, bet ir nereikalingas, net priešingas. Bet, iš antros pusės, tos rūšies valstybės labai gerai žinojo ir žino, kiek daug naudos valdžiai gali suteikti dvasininkai savo įtaka ir tiesioginiu priėjimu prie žmonių sąžinės. Joms tad svarbu — daugiausia išnaudoti dvasininkus savo reikalams, įkinkyti ją į savo tarnybą. Dėl to šių laikų įstatimdavystėje, prisisunkusioje juozapinizmo, febronianizmo ir galikanizmo dvasios, aiškiai matosi, iš vienos pusės, nuolatinis kunigo, Bažnyčios nurodyta kryptim visuomeninio darbo varžymas ir kliudymas, iš kitos pusės, tuo pat metu neslepiamos pastangos dvasines kunigo pareigas panaudoti valdžios interesams, kad tuo būdu kunigiją padarytų popiežiui neklusnią ir paverstų ją išimtiniu ir patogiu valdžios įrankiu. Liberalinės vyriausybės, norėdamos išnaudoti dvasininkų įtaką vien savo naudai ir stengdamos ją tuo tikslu paversti valdininkais, labai gerai tuo pat metu žinojo, kad pareinamumas kunigo nuo valstybės valdžios pakirs jo pasitikėjimą ir autoritetą visuomenėje, nes šie pastarieji veiksniai remiasi pirmų pirmiausia kunigo nepereinamumu nuo visa to, kas nėra Dievo.

Šitos valstybių vyriausybės uždėtos kunigui lig policisto dvasinės pareigos *), kuriomis anuomet jis nesikratė ir kurias ne vienas ir šiandien dėl „šventos ramybės“ mielai prisiimtų, vertė jį laikyti kuone vyraujama savo pašau-

*) „Konkordato reikalaujamoji iš kunigijos priesaika, rašo Taine, paverte ją savo rūšies šventąja žandarmerija“. „Nuo konkordato laikų, kalbėjo 1881 m. kard. Mermillod, kunigija negalėjo dirbti visuomenės darbo ir rūpintis socialiniais dalykais, kurie taip opūs visuomenėje yra“. Panašiai buvo Vokietijoj ir Austrijoj. Apie dvasininkų būklę tose valstybėse taip sako Vogelsang'as: „Bažnyčia tapo juodu žandaru, tarnaujančiu biurokratijai, kuriam už nuolankumą, paklusnumą ir neveiklumą buvo mokama įvairiomis valstybės privilegijomis“. Tą patį patvirtino ir vyskupas Scheicher'is Freiburgo kongrese 1888 m. sakydamas, kad „Austrijos dvasininkai prisitaikindami prie biurokratijos įsakymų, abejingai pradėjo žiūrėti į visuomeninį skurdą ir savo apatija pakirto turėtą pasitikėjimą liaudyje“. Dieve padėk, kad taip masinamai pagundai nepasiduotų mūsų dvasininkai.

kimo pareiga tikybiškai moralinėmis priemonėmis priversti žmones visiškai valdžios klausyti, o visa tai paraližavo ir darė beveik nebeįmanomą kilnią evangeliškąją kunigo misiją. Taip supratusią savo pašaukimą kunigiją pradėta laikyti, kas dar blogiau, pati save pradėjo laikyti, tik valdininkais numirėliams laidoti ir žmonėms tuokti.

Aiškus dalykas, kad visos tos sąlygos apatingai veikė dvasininkus, ir sistemingai jie pradėjo šalintis ir apleisti liaudį ir kitaip negalėjo būti. Kunigas valdininkas priklausomas nuo vyriausybės, mokančios jo klusnumą gerai apmokėti, ne tik buvo bejėgis pasipriešinti netikusiems jos norams, bet jautėsi morališkai ir materiališkai verčiamas — nors jis pats to nenorėjo — taikintis prie pagrindinių liberalinės valstybės principų, kiek jie lietė visuomeninį kunigo veikimą.

Tuos principus labai trumpai, bet iškalbingai ir išsemiamai sutraukęs, paskelbė Leonas Gregoire. „Kunigas bažnyčioje, — rašo jis, — viršaitis valsčiuje, mokytojas mokykloje — nevalia kunigui eiti pas mus. Sakykla kunigui, klubai — socialiniams dalykams — nevalia kunigui jų liesti...

„Apsupa kunigą, sakė gr. de Mun 1893 m.. visų varžančių įstatymų tinklu, užrakina jį dviem raktais zokristijoj ir kada jis tuo būdu liekas toliausiai nuo liaudies, eina pas darbininkus ir klausia juos: kur jūsų kunigai, ką jie dirba jūsų gerovei?“

Jei tokia būklė būtų prasitęsus ilgesnį laiką, netrukus būtų apdraustas socialistams visiškas jų įsiviešpatavimas ir triumfas.

Šiandien pasauly paliko tik dvi valdžios: B a ž n y č i a i r v a l s t y b ė. Kovoj su socializmu valstybė yra beginklė ir bejėgė. Ji, pripažindama minties laisvę, neturi teisės smaugti socializmo, kuris pirmų pirmiausia yra idėja; pripažindama aukščiausia savo teise žmonių apsisprendimo laisvę, ji negali uždrausti daugumai gyventojų pasirinkti

tą sistemą, kuri negriauja, kaip pav., anarchizmas, valstybės, bet stenglas ją paimti į savo rankas, kad padarytų ją visagalinčią ir visiškai absoliutinę.

Liberalinė valstybė, valstybė buržuazijos, kurios principai neišvengiamai ir loginga veda prie socializmo, kad ir žmonių valia patekusi į valdžią, nori bet kuriomis priemonėmis, nepaisydama jų moralinės ir teisinės vertybės, ją pasilaikyti visiems laikams savo rankose, — dreba prieš socializmą. Bet nei kovoti su juo negali, nei nugalėti jo neturi pajėgų. Pasiliko dėl to tik viena valdžia, turinti teisės ir galėjimo stoti atvirai prieš socializmą ir sėkmingai užkirsti jo plitimui kelią. Ta valdžia yra Bažnyčia.

„Bažnyčia", rašė prieš keliolika metų M. de Vogüé, „yra mūsų laikais svarbiausia moralinė ir intelektualinė institucija. Visi, kurie savo žvilgiu siekia ateities, yra giliausiai ir pamatuotai įsitikinę, kad niekas neįstengs apsaugoti pasaulio nuo augančios ir stiprėjančios demokratystės bei nuo sekančio ją socializmo. Veltui būtų ieškoma kita pajėga, galinti įstatyti tą judėjimą į reikiamas vėžes ir jai vadovauti. Tai gali padaryti tik Bažnyčia". „Socializmas supranta,—sako vysk. Korum, — kad tik Bažnyčia gali jam pasipriešinti ir nugalėti". Bet, kad Bažnyčia galėtų išplėtoti sėkmingai savo išganingą darbą ir tą tikslą pasiekti, būtinai ji turi atgauti savo prarastąją laisvę, išsivaduoti iš priešingos jai valstybės globos ir vėl įsigyti įtakos liaudžiai.

Pijus IX smerkdamas politinį ir socialinį naturalizmą, pradėjo tą Bažnyčios iš valstybės verguvės išvadavimo darbą. Leonas XIII jį baigė. Tas didysis popiežius nustoja skaitęsis su liberalinės valstybės pretensijomis prie Bažnyčios. Valstybė, kovodama su socializmu, reikalavo iš Bažnyčios pagalbos, bet drauge varžė ir trukdė tą kovą, nes neleido jai pasirinkti tikusių tai kovai priemonių. Leonui XIII labai gerai buvo suprantama, ką socializmas neša ir

valstybei ir Bažnyčiai. Dėl to jisai nedviprasmiškai pasakęs liberalams: „Šalin rankas nuo Bažnyčios“, atskyrė valstybės reikalus nuo Bažnyčios, pradėjo kovą su socializmu savarankiškai ir tuo būdu grąžino Bažnyčiai visišką nepriklausomybę. Tuo pat metu jis, įsakydamas eiti kunigams į liaudį, sugrąžino Bažnyčiai prarastą įtaką į liaudį ir taikų jų dviejų sugyvenimą.

Bet prieš paleidžiant iš Vatikano aukštumų šūkį fuori di sacrestia, reikėjo tinkamai prirengti dvasininkai prie tos visuomeninės misijos, reikėjo gerai supažindinti jie su socialiniu klausimu ir jo sprendimo būdais, kad stojęs į darbą, mokėtų sėkmingai ginti liaudies reikalus ir moralinius principus išmintingai bei praktiškai taikinti socialiame, ekonominiame ir politiniame gyvenime.

Šitam darbui iniciatyvą davė Vokietijos episkopatas Jis, suvažiavęs 1869 m. Fuldoj, nutarė, kad „dėstomuose klero nariams moksluose, kurie liečia ganytojo misiją, ateity turi būti liečiami ir darbininkų reikalai; be to, pageidaujama, kad kai kurie kunigai tiktai atsidėtų politinės ekonomijos studijoms. Keleriais metais vėliau sociologijos mokslas buvo įvestas į Vokiečių, Belgų, Austrų, gerokai vėliau ir buvusios Rusų imperijos kunigų seminarijas. To mokslo svarbumą ir reikalingumą kunigijai dar ir 1890 m. Liege'o kongrese labai ryškiai nušvietė kun. Hitze ir vysk. Doutreloux. Kun. Hitze reikalavo, kad „kunigai studijuotų teisingumo ir krikščioniškosios meilės pritaikymą politinėj ekonomijoj“. Vysk. gi Duotreloux nesvyruodamas pareiškė: „Jeigu norite atsistoti savo pašaukimo aukštumoje, turite gerai pažinti mūsų amžiaus socialines problemas“.

Toj pačioj kripty mokė ir tokius pat reikalavimus kunigijai statė Anglijoj kard. Manning'as, Amerikos Suv. Valstybėse — kard. Gibbons'as ir vysk. Irelandas, kurie kiekviena proga primygtinai kartojo, kad „principai, kuriais šiandien remiasi visuomeniškas judėjimas, teisingąja savo

dalimi visai sutinka su principais, kurių visumet mokė katalikų teologija". Jie reikalavo, kad dvasininkai išsižadėję mestų, pagaliau, tą pragaištingą bailaus slapstymo katalikų socialinių principų sistemą ir kad nebijotų išeiti su jais viešai, drąsiai ir visai aiškiai. „Katalikai", kalbėjo 1893 m. vysk. Irelandas, „priprato nuo seno savo socialinę doktriną slėpti bažnyčių ir seminarijų sienose; ir kada ji netikėtai pasirodo dienos šviesoje jie, kaip ir išsigandę, nenori jos pažinti, dar blogiau dažnai jos bailingai išsižada". Bet ką kalbėti apie anų laikų suvaržytus ir užguitus dvasininkus, jei dar šiandien, deja, yra tokių, kurie, paskaitę šv. Tomo Akviniečio ar šv. Alfonso Liguori mokslą apie nuosavybės pareigas ar apie pavargėlio teises, nesvyruodami pavadintų juos kuone socialistais, maldingai rankas sudėję, prašytų Dievą atleisti jiems jų tas nuodėmes; o išgirdę kunigą ar ką kitą skelbiantį jų mokslą, tikrai pavadintų juos bolševikais, kas mūsų gyvenimo praktikoj neretai atsitinka.

Tų trijų populiariausių XIX amžiaus Bažnyčios kunigaikščių, kurie žodžiu ir darbu rodė savo kunigams kelią į liaudį ir būdus jai laimėti Bažnyčiai, įtaka patraukė ne tik Anglijos ir Jungt. Amerikos Valstybių kunigiją, bet taip pat galingai paveikė viso pasaulio tautų ir valstybių dvasininkus. Visai suprantama, kad jų skelbiamos tariamosios naujos idėjos, esme tik tradicinės kunigo visuomeninės misijos praktiškas pritaikymas prie gyvenamųjų laikų socialinių sąlygų, sutiko labai stiprų pasipriešinimą pačių dvasininkų tarpe. Bet ta atkakli opozicija neilgai trūko. Prabilus tuo pat reikalu ir ta pat kryptimi, kaip ir minėtieji asmens, Leonui XIII, opozicija pradėjo silpnėti. O geležinis to gabaus senelio būdas, kieta nesulaužoma valia ir atkaklus savo tikslo siekimas ir visai parbloškė tą ne laiku kilusią reakciją. Jo autoritetingas iš šv. Petro sosto aukštumos pavedimas dvasininkams išmintingai ir stropiai i š ė j u s į l i a u d į, gyvendyti paskelbtus enciklikoj R e r u m N o v a-

rum principus, visus nutildė ir daugumą sutraukė į bendrą darbą.

„Nuo apačios reikia pradėti", kalbėjo Leonas XIII Harmeliui". Esu jau tai sakęs. Reikalinga, kad kunigas išeitų iš zokristijos, reikalinga, kad jis turėtų su liaudimi artimus santykius ir jai tarnautų..., reikia eiti į liaudį drąsiai ir su atsidavimu!"

Šiandien yra jau neginčijamas faktas, kad visas katalikų episkopatas, su labai retomis išimtimis, priėmė visai Leono XIII paduotą programą. Tai įrodo viso pasaulio gausūs vyskupų ganytojiški laiškai, kuriais karštai ir griežtai ragina dvasininkus eiti į liaudį, eiti visuomenės darbo dirbti; „nes, kaip rašo kardinolas Goossens, „kokios būtų mūsų pažiūros į demokratijos naudingumą ar pavojų, vienas dalykas yra visai aiškus, neginčijamai tikras, būtent, kad jos viešpatavimas yra neišvengiamas ir būtinas. Tuo atžvilgiu negalima turėt jokių iliuzijų: perdaug stipri srovė. Ar tad mes, kunigai, pasiliksime pasingi tos permainos žiūrovai ir dėl savo apsileidimo, nesupratimo laiko dvasios ir dėl neparodymo laiku išminties ir energijos leisime socializmui ir revoliucijai patraukti liaudį į savo pusę?"

Leono XIII duotasai dvasininkams įsakymas nepasiliko tuščiu šūkiu. Šiandien visur: Anglijoj, Belgijoj, Vokietijoj, Italijoj, Austrijoj, Prancūzijoj, Amerikoj kunigai dirba nepertraukiamą visuomeninį darbą: organizuoja žmones į profesines ir maišytas sąjungas; leidžia ir energingai platina gerą katalikišką spaudą; steigia įvairias visuomeniškai-ekonomines institucijas: kaimų ir darbininkų kasas, vartotojų draugijas ir t. t., kuria politines partijas. Ir visas tas darbas, Leono XIII noru, įgrindžiamas aiškiai demokratiniais dėsniais. „Laiminu visus jūsų gerus darbus, — kalbėjo Leonas XIII, — bet specialiai laiminu demokratinius darbus, nes demokra-

tijai priklauso ateitis, ir demokratiniai darbai yra reikalingiausi".

Džiaugsmingai konstatuodami tą vaisingą, duodantį gerų vaisių, šiandien veik visuotinį dvasininkų visuomeninį veikimą, kurio dėka, rūpinantis ir ginant liaudies reikalus, pavyko daugely vietų ištraukti suklaidintą liaudį iš socialistų įtakos ir grąžinti ją Bažnyčiai, turime pagarbiai ir su dėkingumu paminėti žinomųjų katalikiškųjų vyrų uolų ir atsidėjusį dalyvavimą tame Apvaizdos darbe, kad tiksliai įgyvendytų enciklikos paskelbtus socialinius dėsnius parengti pasaulio teisingumui viešpatavimą. Tie vyrai, užimdami jerarchijoje žymesnes vietas ar dėl savo gabumų, ar dėl turtų, ar dėl tautos pasitikėjimo jais, pirmiausia ir svarbiausia savo pareiga laikė tarnauti liaudžiai. Toji tarnyba turi būti kiekvieno žmogaus svarbiausias uždavinys, gero krikščionies ir padoraus žmogaus viso gyvenimo santrauka. „Jie, kaip žvaigždės, nušvietę savo pavyzdžiu kitiems kelius", sako apie juos Karolius Benoist, „trokšta teisingumo, nori kad jis įsigalėtų dėl jų, kad ir ant jų ar prieš juos. Štai pirmaeilės reikšmės apsireiškimas mūsų laikų idėjų ir faktų istorijoj".

To liaudies gerovei darbo akivaizdoj, kuris šiandien virte verda Bažnyčioje ir kuris taip imponuojamai įrodo jos negirdėtą gajumą ir pajėgumą, iš šalies stovį žiūrovai ir to darbo sekėjai, net nekatalikai ir netikėliai, stebisi ir nerimauja. Tas ryškus faktas juos verčia aiškiai pasakyti, kad, jei toliau taip bus vedamas darbas, ateitis Bažnyčiai priklausys.

„Ligi šiol", rašė po 1890 m. parlamento rinkimų Berliner Tageblatt, „socializmo vilnys sudūžta į katalikų Bažnyčios uolą". „Jei katalikų Bažnyčia", rašė tuo pat metu pastoriaus Stoeckerio organas „Reichsbote", įrodė, kad ji viena gali daryti rimtos įtakos liaudžiai, tai suprantama, kad jos rolė valstybėje turės padidėti".

Kiti vokiečių parlamento rinkimai tą tiesą patvirtino. Ten, kur protestantizmas ir valstybė pasirodė prieš socializmą bejėgiai, ten Bažnyčia buvo galinga.

„Bažnyčia, rašo Leroy-Beaulieu, šiandien yra gajasnė ir veiklesnė, negu kad yra buvusi revoliucijos priešdieny; ji yra visai apsiginklavusi ateities amžiaus kovai". „Deja, tame įvertinime yra daug tiesos", pripažįsta socialistas Benedict'as „Tai yra tikra, nusiminęs kalba Eug. Spuller'is,— kad teokratija niekad nebuvo turėjusi tiek daug šansų savo viešpatavimui įstiprinti, kaip kad mūsų tiek sunkioj ir neraminančioj persilaužimo epochoj, kurioj senas pasaulis baigia griūti, o naujas su savo buvimo ir išsilaikymo sąlygomis dar nesirodo". Ir su suprantama baime p. Senatorius žiūri į politinę ir socialinę Bažnyčos evoliuciją*).

„Pavojus yra baisus, — rašė 1884 m. ponia J. Adam,— nes Leonas XIII rengia kryžiaus karą, kurį jaunasis popiežius gali laimėti. Bažnyčios konstitucija, asmeninis atsidėjimas, kurį krikščionystė iškelia žymiai aukščiau, negu Pauliaus Berto filosofija, sugeba sukelti vieną tų didžiųjų moralinių reformų judėjimą, kuris paprastai remiasi socialiniu judėjimu".

1884 m. pradėtąjį senojo popiežiaus kryžiaus karą jis vedė ligi pat savo ilgojo amžiaus pabaigos. Jam mirus, tą karą tais pačiais metodais ir priemonėmis veda jo įpėdiniai. Nauji laikai atsinešė su savim naujų klausimų ir naujų sunkumų. Bažnyčios priešininkai, socialistai ir liberalai, pamatę ir įsitikinę, — kad demokratystė yra labai paranki ir naudinga Bažnyčiai priemonė savo jėgoms stiprinti; kad demokratiškoj tvarkoj katalikams vyksta iš priespaudos išsivaduoti, užimti valstybėj priklausomą jiems vietą ir įgauti stiprios įtakos politikos ir visuomenės gy-

*) Spullerio knygos vardas.

venime, kad katalikams tiksliai įvertinus demokratystės reikšmę ir patiems tapus nuosekliais demokratais, katalikystė pradeda gražiai klestėti net ten, kur ji rodės merdėjanti, — pakeitė savo kovos taktiką, persimesdami iš demokratystės į įvairios rūšies diktatūras ir paskelbdami griežtą demokratystei kovą.

Bet katalikai, būdami ištikimi Leono XIII testamentui, pasiliko demokratystei ištikimi. Turėdami vadovybės viršūnėje Bažnyčios galvą, jie pradėtąjį Leono XIII kryžiaus karą laimės juo greičiau, juo greičiau visi, nežiūrint turtų, užimamų visuomenėje vietų, gabumų ir profesijų, stos į tarnybą liaudžiai, tą savo pareigą gerai supras, nusikratys pragaištinga ir betiksliška apatija, susnūdimu ir opozicija prieš Šv. Tėvo valią ir visa savo širdim ir pajėgomis stengsis greičiau įgyvendyti Leono XIII paskelbtąją socialinę doktriną. Tai visa ypačiai reikalinga pas mus, Lietuvoje, kur Leono XIII valia gal mažiausia yra vykdoma, kur žymi dalis kunigijos arba nėra *išėjusi iš zokristijos*, o jei ir išėjusi, tai dar nepriėjusi prie *liaudies*, nepradėjusi išganingai *tarnauti liaudžiai*. Dieve duok, kad greičiau tai įvyktų mūsų debesuotoj padangėj, kur tiek pavojų gresia Bažnyčiai, kur priešininkas veiklesnis už katalikus, kur tiek slidžių kunigui kelių nutiestų, kur taip maža yra žinoma Leono XIII mokslas, kur tiek dvejojimų ir svyravimų yra dvasininkų tarpe, kuris kelias pasirinkt ir apskritai ar rinktis, kur, pagaliau, taip maža solidarumo yra tarp kunigų ir taip maža organizacijos ir drausmės. Kad Dievas duotų greičiau. To laukia Bažnyčia ir tėvynė.

LUOMŲ PROBLEMA.

„Negalite tarnauti Dievui ir turtams."
Luk. 16, 13

„Ginant atskirų žmonių teises, reikia ypač atsižvelgti į silpnuosius ir biedinuosius. Turtingieji yra savo turtais apsišarvoję ir ne tiek reikalauja valstybės globos, biedinųjų gi minios yra be turtų ir patys neapsigina nuo skriaudų, todėl daugiausia remiasi valstybės globojimu. Užtatai valstybė ir privalo ypatingai rupintis darbininkais, nes jie didumoj yra biedni."
Leonas XIII

„Valstybė turi globoti silpnuosius ir valdyti tvirtuosius." *Tėvas Laboratore.*

„Teisė yra ten, kur priimta pareiga ir ji atlikta. Vien tik nuopelnas duoda teisę vadovauti, o ne turtas ar kilimas. Tad toji teisė nėra luominė, bet asmeninė. Vadinasi, yra žmonių, kurie vadovauja, bet vadovaujančių luomų nėra." *Fonsegrive.*

Jau pirmiau, skyriuje apie krikščioniškosios demokratijos programą ir esmę, yra pažymėta, kad krikščioniškoji demokratija ne tik nesiekia visuomeninius luomus panaikinti, bet, priešingai, remdama savo esminę programos dalį pareigų įvairumu, tuo patim ji pripažįsta ir luomų įvairumo būtinybę. Dėl šito dalyko jokių iliuzijų ir abejonių nėra ir būti negali. Demokratija, kurios tiksluose nebūtų visuomeninių luomų palaikymo, kuri nesiektų įgyvendyti luomų sugyvenimo darnos ir sujungti visų į vieną organizmą, nebūtų krikščioniškoji ir neatatiktų Bažnyčios sankcionuotą programą, kurią Šventasai Tėvas Leonas XIII nusakė savo spalio m. 8 d. kalboj, perspėdamas nepasiduoti „klaidinančioms ir kenksmingoms" teorijoms ir primindamas reikalą „pripažinti su religine rezignacija ir kaipo būtiną faktą luomų ir buvimo sąlygų įvairumą".

Jei, tačiau, pats principas neprileidžia jokių diskusijų, tai kitaip yra su aukštesniųjų luomų pareigų nustatymu ir jų atlikimu. Šitas dalykas buvo sukėlęs nemaža diskusijų ir dėl jo reikia pakalbėti. Kai kurie demokratystės gynėjai šiame dalyke buvo nuėję per toli, nors ir neturėjo blogos valios. Jie be atodairos, nesiskaitydami su gyvenimo sąlygomis ir psichologiniais daviniais, smerkė bendrai aukštesniuosius luomus, tuo būdu didino tarp luomų neapykantą ir varguolių pavydą. Tokia taktika, žinoma, nesude-

rinama su krikščioniškosios demokratijos kilniais tikslais ir, antra, vertindama tą dalyką praktiškai, atitolina galėjimą sueiti su jais į bendrą darbą, sukeldama juose užsispyrimą ir atkaklią opoziciją. Bet šiandien, išgyvenus krikščioniškajai demokratijai brendimo ir formavimosi stadiją, įėjus jai į pastovius ir aiškius kelius, be to, turint jos Šventojo Sosto patvirtinimą ir beveik visuotinį katalikiškos visuomenės jai pritarimą, reikia manyti tokių įvykių nebebus, nebent tik negausingų išimčių forma.

Tačiau, iš antros pusės, reikia pripažinti jog čia yra ir aukštesniųjų luomų kaltės. Jų perdaug didelis jautrumas yra peiktinas ir smerktinas. Faktas, kad savo visuomeninių, o dažnai tautinių ir valstybinių pareigų jie visai nebeatlieka arba atlieka netinkamai. Jie reikalingi paraginimo, paakinimo. Jei kas tai padarė, paragina juos eiti savo pareigas, kurios taip aiškiai yra išdėstytos Leono XIII aktuose, iš jų susilaukia didelio nepamatuoto puolimo ir išniekinimo. Šitoksai jų elgesys jokio pateisinimo rasti negali. Gimimo, finansinė ar mokslo aristokratija turėtų, pagaliau, suprasti, prie kokio susmukimo ją privedė krikščioniškojo mokslo principų išsižadėjimas, ir kad prisisunkimas pragaištingos liberalizmo dvasios, kuri ją galutinai demoralizavo ir sumaterializavo, prives ją prie visiško sunykimo Jei šių dienų aristokratija nori išvengti likimo, kokį jai ruošia socializmas, ir išlaikyti savo padėjimą visuomenėj, turi iš pamatų persireformuoti savo vidaus gyvenymą ir ne tik atmesti tradicinius prietarus, kurie neturi jokio pateisinimo ir yra atgyvenę savo amžių, bet išeiti į liaudį stoti dirbti jos naudai, ją auklėti ir vesti į priekį kultūros ir gerovės keliu, kad įgytų tų asmeninių nuopelnų, kurie, kaip esu pasakęs pirmiau, yra vienatinis jų pozicijos ir aristokratiškumo šaltinis ir legitimacija.

Eiti iš vieno su kitais luomais, mokyti juos žodžiu ir darbu, stiprinti savo doru pavyzdžiu, teikti moralinės pa-

ramos bei krikščioniškosios globos — štai aristokratijos misija, štai jos kilnus uždavinys. Šiandien, deja, aristokratija (žinoma, ne be pasigėrėtinų pavyzdžių) savo pasiuntinybę supranta kaip ir iš kito galo: ji savo beprasmišku ir nevaržomu gyvenimu, neribotu troškimu turtų ir garbės, kurių siekia dažnai visomis jai prieinamomis priemonėmis, ir net įžeidžiančiais skandalais, sėja aplink pasipiktinimą, demoralizaciją ir moralinį pakrikimą.

Reikalinga radikalinė permaina. Bet ta permaina greit ir lengvai įvykti negalės; negalės svarbiausia dėl to, kad per giliai aristokratijoj yra suleidęs šaknis liberalizmas ir išugdęs joje egoizmą. Tuodu veiksniu tiek yra įsistiprėję, kad užtrynė visiškai jos sąžinėse pareigos ir teisingumo nuovoką. Ta liga apėmė net geriausiąją aristokratijos dalį. Ji dažnai nesąmoningai, nenusivokdama gyvena liberalizmo dvasia, labai toli nuėjusia nuo katalikystės principų. O jei antikrikščioniškas iškrypimas apėmė net tą dalį, kuri sąmoningai neprisileistų jokio neteisingumo, tai ką bekalbėti apie tą didžiulę aristokratijos dalį, kuri noromis nuo katalikystės pasitraukė, kuri vaikosi tik pelno ir naudojimo ir kurios vyriausias gyvenimo tikslas yra čia—žemėje? Bet ir tai aristokratijos daliai, stovint socializmo pavojaus akivaizdoj yra suprantama, kad Bažnyčia yra vienatinė galybė, kuri gali su socializmu sėkmingai kovoti ir jį nugalėti. Tik tos gausingos tarptautinės kamarilijos manymu, Bažnyčia savo veikimu turinti apimti tik žemuosius luomus, ir gink Dieve, ne aristokratiją. Taip toli Bažnyčios veikimo ji neprileidžia. Bažnyčia, ta prasme, jai nereikalinga. Jos mokslas esąs geras tik prasčiokams, jos visuomeninė akcija turinti reikštis tik proletariato neapykantos ir nekantrumo slopinimu, arba, aiškiau tariant, Bažnyčia turi būti jos dvarų, fabrikų ir kitų turtų sargas. Tik tam Bažnyčia jai reikalinga ir tik toj rolėj aristokratai ją laiko naudinga institucija.

Dėl to tad, kada Bažnyčia eidama savo tikrąją tradicinę pasiuntinybę, reikalauja darbo žmonėms daugiau teisingumo ir gailestingumo, tie ponai jai primeta, kad ji socializmui pataikaujanti, ir tą tariamąjį pataikavimą vadina neišmintinga politika. „Nes jei Bažnyčia pasmerkė socializmą, — kalba jie, — tai kam jai reikia rūpintis, kas šioje ekonominėje santvarkoje yra gera ir pakenčiama ar neteisinga ir bloga? Ar kova su socializmu ir tuo pat metu rėmimas liaudies reikalavimų nėra esančios visuomeninės tvarkos griovimas? Visi Bažnyčios protestai prieš turtingųjų egoizmą, visi jos raginimai aristokratiją pradėti visuomenę tvarkyti krikščioniškais pamatais—aristokratijos ir liberalinės šviesuomenės buvo vertinami kaipo klasių kovos kurstymas, kaipo visuomeninės jerarchijos griovimas. Jų manymu, pasiimtas Bažnyčios krikščioniško proletariato organizavimo darbas, kad apsaugotų jį nuo išnaudojimo ir socialistų klaidinimo, esąs tik Bažnyčios susirišimas su demagogija, net revoliucijos rengimas, kuriai šiuo atvėju turėsią kunigai vadovauti.

Ne tiek skaudu būtų, jei tokios nuomonės būtų tik pasigailėtina privilegija tų, kurie, nepripažindami dieviškosios Bažnyčios pasiuntinybės, stengiasi ją paversti paklusniu įrankiu savo egoizmui palaikyti. Bet, deja, tokių pažiūrų asmenų rasime nemažą ir katalikiškos aristokratijos tarpe. Ji ne tik nesutramdo savo kolegų liberalų, bet pati farizejiškai aimanuodama, piktinasi Leono XIII įvesta visuomenine politika, kuri esanti Bažnyčiai pavojinga naujovė, ir visur daro nesmagumų kunigams, kurie popiežiaus programą skelbia ir praktikoje vykdo. Tokio jų elgesio pateisinti negalima.

Trijų amžių pseudokatalikų, protestantų ir liberalų valdžių pastangomis Bažnyčios visuomeninė akcija taip suvaržyta, kad ji buvo beveik visiškai nustojusi įtakos visuomenei ir ligi devynioliktojo amžiaus pabaigos teko jai gy-

venti gana atokiai nuo liaudies. Tokiose sąlygose pasaulis pamiršo, kokia turi būti Bažnyčios pozicija visuomenėje, ir nėra pamato per daug stebėtis, kad lig šiol dar pasaulis neįstengia tiksliai suprasti, kokia yra tikra tradicinė Bažnyčios misija, kurios pamatu ir šūkiu yra šie Išganytojo žodžiai: „Misereor super turbam" — „Man gaila minios".

Be to, kuo buvo vakar ir kuo yra šiandien visuomenės daugumui krikščioniškosios visuomeninės santvarkos supratimas? Tik miglotas ir nublukęs prisiminimas viduramžių, kurie matė Bažnyčios triumfą ir popiežiaus supremaciją visuomenėje. Tik paskutiniais laikais istorijos tyrinėjimai pradėjo teikti visuomenei tikrų žinių apie tą užmirštą perdėm krikščionišką demokratystės supratimą. Tik tie naujausi tyrinėjimai įrodė, kiek žmonijai ir civilizacijai išganinga ir vaisinga buvo Bažnyčios įtaka ir ta mūsų laikais tiek apšaukta popiežiaus supremacija. Tie tyrinėjimai ne tik atskleidė mums puikų praeities lapą, kuris dėl augančio žmonėse religingumo atnaujins ir sustiprins reikalavimą Bažnyčiai teisių ir jos visuomeninės pasiuntinybės, kuris tapo dabarties programa ir šviesios ateities paskelbimu, bet kartu jis pagimdė tą kategoringą dabartinės santvarkos pasmerkimą, kuri yra taip brangi ir patogi aukštesniųjų luomų žmonėms, ir kuri visuose savo apsireiškimuose — nuo liberalinio konservativizmo ligi socializmo— yra antikrikščioniška ir pseudodemokratinė, yra logingas racionalizmo ir revoliucijos padarinys. Ir nenuostabu, kad aukštesnieji luomai, iš pamatų sumaterializėję, stabmeldiškai garbiną aukso galybę, laiką savo dogma dėsnį— jėga aukščiau teisės, neigią, pagaliau, visas teisingumo ir teisėtumo pareigas, kas naudinga jų egoizmui, negalėjo kaip reikiant suprasti ir džiaugsmingai pasveikinti tos prikeltosios krikščioniškosios idėjos: toji idėja, įsakydama pildyti pareigas Dievui ir artymui, reikalaudama ypa-

tingo iš galingųjų atsidavimo ir išsižadėjimo, uždrausdama visų rūšių lupikavimą ir išnaudojimą, normuodama, pagaliau, teises pagal pareigas, yra iškilmingas paneigimas visa to, ką liberalizmas savo amžių laimėjimu ir dievaičiu laiko.

„Į ką popiežius kišasi ir kuo socialinis dalykas liečia Bažnyčią ir kunigus?“ daugelis klausė, pasirodžius enciklikai Rerum Novarum, tarsi nežinodami, kad socialinį klausimą Bažnyčia buvo sprendusi, kada jis vadinosi verguvė ir kad mūsų laikais, kada tasai socialinis dalykas vadinasi proletariatas, jį gali išspręsti jį, ir tik ji. Tas visuomeninės Bažnyčios pasiuntinystės paneigimas buvo privestas lig to, kad ne tik nebuvo jai leidžiama būti luomų tarpininku ir taikintoju, bet toj svarbioj kovoj „aukso galybės su skurdo galybe“ jai buvo nuskirta tik pirmosios galybės palaikytojos rolė.

Visos svajonės ištiško nesugrąžinamai. Jeigu šiandien, kaip ir visumet, Bažnyčia plačiai ištiesė rankas, kad visus luomus sujungtų į vieną taikią brolišką šeimą, tai, vis dėlto, pirmų pirmiausia rūpinasi vargingųjų luomų būviu, pirmiausia ji dirba tiems, kuriems daugiausia yra pavojinga netikėjimo ir revoliucijos įtaka, kuriuos skaudžiausiai palietė liberalų ekonominė sistema, įvedusi laisvės vardu šlykščiausią nelygybę.

Tas taip naturalus ir būtinas Bažnyčios grįžimas prie savo tradicinės visuomeninės pasiuntinystės apvylė aukštesniuosius luomus ir pastatė ją į opoziciją prieš Bažnyčią. Ne sunku, tačiau, numatyti, kad toji opozicija, kuri dar šiandien nemaža trukdo Bažnyčios visuomeninį veikimą, galutiniais savo rezultatais bus pragaištinga tiems, kurie atvirai ar slaptai tą opoziciją palaiko.

Viena svarbiausių priežasčių, kuri sukelia aukštesniuosiuose luomuose krikščioniškosios demokratijos veikimas nepasitenkinimą ir nepasitikėjimą, yra pirmiausia tos or-

ganizacijos liaudiškas pobūdis: krikščioniškoji demokratija stengiasi suorganizuoti liaudį per pačią liaudį ir pravesti visas savo svarbiąsias reformas su laudies pagalba. Ta programa sutraukta į šį šūkį: visa liaudžiai per liaudį. Šis šūkis yra suformuluotas iš Leono XIII žodžių. Nuo apačios reikia pradėti, per liaudį visuomenė atgims", rašo jis laiške į Harmelį 1893 m. „Jei kada nors buvo laikų, kuriais visuomenės reikalų išganymas ypatingu būdu buvo pareinamas nuo liaudies, tai ypač tai šiandien aišku... Ir mes patys, jei esame išleidę raštų į vyskupus apie darbininkų padėjimą, apie masonų sėklą, apie pamatines krikščioniškų tautų pareigas ir kitų tolygių, tai pirmiausia darėme tai liaudžiai, kad iš jų pažintų ji savo teises ir pareigas, kad išmoktų vengti užspęstų jai spąstų ir imtis teisingų priemonių save išganyti" *). Krikščioniškoji demokratija visur savo darbuose šiuo šūkiu vaduojasi ir atsidėjusi taiko jį gyvenime. Liaudis, darbo žmonės — ūkininkai ir darbininkai, rankų ir proto darbo žmonės — štai jos dirva. Tą dirvą ji purena ir stengias, prašalinus visas piktžoles ir pakėlus krašto kultūrą ir tų žmonių gerovę, išvesti visuomenę į geresnę ateitį. Tuo šūkiu dirbant, kai kur jau pasiekta labai gražių vaisių. Reikia tik susipažinti su L. Harmelio, darbininkų tėvo, — le Pér e des ouvriers — Prancūzijoje veikimu, Schorlemer Alst'o — ūkininkų karaliaus — der Bauernkoenig — Vokietijoj, kad tuo giliausiai įsitikintume ir pamatytume visą to šūkio įgyvendymo išganingą reikšmę. Tik, deja, toli gražu ne visur ta programa įgyvendyta. Tas sunkus darbas tik pradėtas ir reikia daug laiko ir darbo, kad šitokioj aplinkumoj jis būtų visiškai įgyvendytas.

Krikščioniškosios demokratijos šūkiu i „visa liaudžiai

*) Iš Leono XIII laiško, rašyto 1898 m. lapkr. m. 28 d. pranciškonų generolui.

per liaudį" daug kas aukšto padėjimo žmonių daro priekaištų, kad jis esąs antidemokratinis, keliąs klasių kovą ir griaująs jerarchinę tvarką. Reikalinga tad jis paaiškinti *).

Krikščioniškoji demokratija savo darbo ribas ekonominėj ir politinėj srity apibrėžė šia formula: mokyti ir reikalauti, kad visi žmonės galėtų gerai ir patogiai gyventi". Ji tad dirba visų žmonių naudai ir gerovei. Tas jos siekimas gerai apibūdinamas kitu jos šūkiu: visų valdžia — visų gerovei. Bet kokiu būdu suderinamas šis šūkis su pirmuoju „visa liaudžiai per liaudį?" Ar nebus čia prieštaravimų?

Kr. demokratija derina juos pagrindu pareigų, kurios yra nuskirtos atskiriems visuomenės luomams. Kokios gi yra aukštesniųjų luomų visuomeninės pareigos?

„Kilimas ir turtas deda pareigų, kurių tarpe yra rūpintis visuomenės ir žmonijos mažyčių bei skriaudžiamųjų gerove. Šių dienų visuomeninėj organizacijoj aukštesnieji luomai tiek teturi toj srity teisių, kiek jų įsigyja savo pareigas pildydami. Jei kas jų paskiria savo darbus darbo žmonių reikalams, turi teisę būti gerbiamas ir patikimas tų, kuriems tarnauja; luomai, aukščiau pastatyti visuomenėj, neturi kitos privilegijos, kaip tik tą, kad geriau ir sėkmingiau gali tarnauti visuomenei, o jų teisė vesti visuomenės reikalus matuojama jų nuopelnų vertybe **).

Aukštesniųjų tad luomų pareiga dirbti liaudies, darbo žmonių gerovei, o jie patys, turėdami tinkamų gyvenimo sąlygų, nėra reikalingi nei pagalbos, nei globos. Juos tenka tik tvarkyti, arba, kaip tiksliai yra nusakęs tėvas Liberatore, „valstybė turi globoti silpnuosius ir valdyti tvirtuosius" ***)

---

*) Žiūr. M. Krupavičiaus knyg. „Mūsų keliai". Kaunas, 1921 m.

**) K. Antoine. Kurs ekonomji społecznej. Varšava, 1909 m. II tomas. 67 pusl

***) Principi d' Economia politica, pusl. 345.

Šitoje aukštesniųjų luomų pareigų šviesoje aiškėja ir šūkio „visa liaudžiai per liaudį“ prasmė, būtent: visų dirbama žemesniųjų luomų gerovei, nepamirštant teisingų reikalų ir kitų luomų.

Kr. demokratija, statydama savo šūkį „visa liaudžiai per liaudį“, nenori tuo sėti tarp luomų neapykantos ir kelti luomų kovos. Visuomenės darbas turi liesti visus luomus, kadangi jie sudaro visą visumą, bet jis turi būti nukreiptas pirmiausia į tuos, kurie daugiausia yra reikalingi ekonominės, politinės ar moralinės pagalbos. Tai liaudžiai. Tokia yra Bažnyčios tradicija, kad ji visumet yra ten, kur vargas pagalbos reikalauja. „Meilė turi jungti Bažnyčią ir liaudį. Sukeltas tarp jų nesusipratimas yra priešingas dalykų būklei. Ateitis priklauso liaudžiai, sujungtai su Bažnyčia“ *).

Kr. demokratija niekam neginčija teisės tam luomui atsidėti. Priešingai, ji kviečia to darbo dirbti visus tuos, kurie daugiau yra gavę iš Dievo dovanų. Kas dėl teisingumo ir meilės nori tą darbą dirbti, turi stoti šalia liaudies, kaip lygus su lygiu. Tai per liaudį.

Bet, deja, mūsų kilimo bei turtų aristokratija šiandien nebestovi savo pareigų aukštumoje. Ji ne tik neina to išganingojo vargstančių žmonių gerovei darbo dirbti, bet, priešingai, savo darbą kreipia prieš jų reikalus ir jų pagrindinius siekimus politikos ir ekonomijos srity. Užuot ugdžiusi ir stiprinusi liaudyje dorinės vertybės iniciatyvą, vedusi ją prie to, kad pati galėtų savę valdyti, ji siekia to, kad liadis neišsprūstų iš jos įtakos ir valdžios; kad ji tik viena visumet stovėtų prie valdžios vairo, o visa darbo visuomenė dirbtų tik jos naudai. Užuot Kristaus dėsnį „neatėjau, kad man tarnautų, bet kad aš tarnaučiau“ gyvendę, taip elgiasi, tarsi, norėdami sakyti: atėjom, kad

*) Kun. Dehon. Catechisme social. Bloud. 1898 m. pusl. 303.

mums tarnautų visi, o mes niekam. Užuot auklėję liaudį, ją piktina. Užuot rėmę Bažnyčią ir vedę į ją liaudį, pati nuo jos atsitolino ir liaudį nuo jos stumia. Prieš tokius faktus atsistojusi kr. demokratija priversta buvo visuomeninį darbą dirbti be aukštesniųjų luomų ir organizuoti liaudį tik per liaudį. Bet tokią dalykų būklę ji laiko išimtina ir nepaprasta, ir kuomet aukštesnieji luomai stos į tą darbą, ta nenormalinė dalykų būklė turės pasikeisti.

Kr. demokratija savo šūkiu „visa liaudžiai per liaudį" negriauja ir jerarchinio visuomenės sutvarkymo. Ji tik kitaip tą jerarchinį sutvarkymą supranta ir aiškina. Luomų jerarchija tokia, kaip ją paprastai supranta, senovėje būtina ir naudinga, šiandien nustojo buvimo reikalo, šiandien toji privilegija neatatiktų padėtus nupelnus, kaip tai yra buvę senovėje. Juk visuotinis ir privalomas tarnavimas kariuomenėj panaikino riterių kareivių luomą; visuotinis balsavimas nustūmė buržuaziją nuo įstatymų leidimo monopolio. Visa visuomenė stovi šiandien ant savo tėvynės ribų ir visa visuomenė leidžia per parlamentus sau įstatymus. Jau darbo žmonės nėra reikalingi profesionalų gynėjų nei globėjų. Jie taip išsiauklėjo ir pribrendo, kad patys valdytis ir nori ir gali *).

Nelygybė, vis dėlto, visuomenėje kaip buvusi yra. „Ne luomų jerarchija, bet jų įvairumas yra naudingas" **). Yra nelygybės žmonių reikaluose, gabumuose ir kūrybos pajėgoj. Tai tikra ir neginčijama. Kokybinis ir kiekybinis pajėgų skirtumas ir jėgų įvairumas yra įvairių rūšių gamybos ir suvartojimo buvimo priežastis. Lygiai gabumų įvairumas pagimdė luomų ir gyvenimo sąlygų įvairumą. Ne visi gali tą patį darbą dirbti. Iš čia — pasidalijimas žmonių į profesijas, toliau į visuomenėje užimamas vietas ir įvairavi-

*) Naudet. Democratie et les democrates chreticus. Paris. 1900 m. pusl. 180—197.

**) Ten pat. psl. 183.

mas turtų, kokį visuomenė skiria kuriam darbui ar jo našumui *). Kadangi viena funkcija yra aukštesnė už kitą, joms susidūrus kyla dar viena neligybė, pav., pareinamumas darbininko nuo darbdavio sutarties ribose, to darbdavio nuo valsčiaus, vadinas, ir nuo savo darbininko, jei jis yra valsčiaus valdybos narys ir t. t. Tuo būdu krikščioniškoji demokratija luomų jerarchiją pripažįsta tik užimamų visuomenėje ir valstybėje vietų jerarchijos prasme. Kas ką nudirbo, yra jo nuopelnas. Ir nieks neturėtų manyti, kad policisto vieta pati iš esmės yra tiek svarbi, kiek ir paties ministerio. Bet, be to, visi demokratijoj yra lygūs: iš vienos pusės, be žmogaus darbų negalima spręsti apie jo gabumus ir tinkamumą tai arkitai vietai ar pašaukimui—kilimo ar turtų tam išspręsti nepakanka. Žmogaus teisių deklaraciją reikia taip suprasti: žmogaus kilimo nepakanka spręsti apie jo tinkamumą bet kuria vietai visuomenėje ar valstybėje, priešingai, visus jaunus piliečius reikia laikyti lygiais ligi tos valandos, kol savo darbais neįrodys, jog yra tikę tai ar kitai vietai užimti; antra, kr. demokratai yra klusnūs ne žmogui, užimančiam vietą, bet tai vietai, kurią jis užima, pagal tą katalikišką mintį, jog viršininko valdžia ir orumas nėra pareinami nuo jo dorinės vertybės. Paklusnumo ir subordinacijos reikalo pamatas yra visuomeninė nauda. Už savo pareigų ėjimo ribų visi yra lygūs **). Pagaliau, yra nelygybės dorybėse ir ydose, kurios turi didelės reikšmės visuomenės darbe. Tuo būdu atmetus luominį pareinamu-

*) Gayrand. Les Democrates cretiens Doctrine et programme Lecoffre. 1899 m.

**) Fonsegrive. La crise sociale. Paris. 1901 m., pusl. 460—70.

mą, ypač politinį, „kr. demokratija kuria natūralinę jerarchiją, paremtą nudirbtais darbais, dorine ir protine visų tų vertybe, kurie gali ir nori į ją įeiti“ *). Tą demokratinį dėsnį Fonsegrive taip apibūdina:

„Teisė yra ten, kur priimta pareiga ir ji atlikta. Vien tik nopelnas duoda teisę vadovauti, o ne turtas ar kilimas. Tad toji teisė nėra luominė, bet asmeninė. Yra, vadinasi, žmonių, kurie vadovauja, bet vadovaujančių luomų nėra“ **). Vadai reikalingi, kadangi ne visi piliečiai pasiekia tokį prisirengimo laipsnį, kad galėtų save ir visuomenę vesti, ir ne visi gali tam darbui atsidėti. Kiekvienoj tautoj susidaro branduolys, arba protinių ir dorinių pajėgų grupė, kuri veda visuomenę prie tiesos, saugoja joje kultūrą ir idealo meilę. Jai vadovavimas yra tarnyba.

Kas turi teisę įeiti į tą grupę, arba, M. Sangnier'o žodžiais tariant, į tą dinaminę daugumą? Kiekvienas žmogus, turįs kokį nors ypač teigiamą sielos pažymį ar sugebėjimą daryti kitiems sveikos įtakos. Aukštieji ar privilegijuoti luomai turi vieną ypatingą privilegiją — sėkmingiau ir lengviau tarnauti visuomenei. Turtingas, pav., turi nepaprastą visuomeninę pareigą — medžiagiškai darbo žmonių luomą remti, šviesti jiems savo doru pavyzdžiu ir savo gabumais jiems tarnauti. Tokiu elgesiu turtingieji įgis visuomenės akyse pagarbos, ir jų turtai nebus bruzdėjimų ir perversmų priežastimi. Demokratija negina tos garbės jos nusipelniusiems. Su demokratystės dvasia nesutaikomi tinginių prabanga ir neišmanėlių laukujis pasipūtimas“ ***).

Nors tad kiekvienas turi teisę, o kai kurie net pareigos, įeiti į visuomeninio vadovavimo eiles, tai į priekį prasimuš tik tie, kurie, turėdami prigimties dovanų, suvartos jas ar-

*) Naudet. Democratie... pusl. 223.
**) Catholicisme et Democratie. Lecoffre. 1899 m., 51 pusl.
***) Ten pat. pusl. 50.

timo naudai. Kilimui ir turtui tos teisės priklauso tik tiek, kiek jie moka ir nori savo pareigas atlikti. „Vadovavimo teisė glaudžiai jungiasi su suteiktais visuomenei patarnavimais“ *). Tarp jų toks santykis, kaip tarp padarinio ir priežasties.

Ir kaip vadai iškyla lig tos vietos tik savo vertybės ir darbo dėka, taip lygiai jų uždavinys yra taip liaudžiai vadovauti, kad ji išsitobulinus galėtų ateity pati save valdyti ir savus reikalus spręsti.

Tik ką išdėstytasai visuomeninės įtakos supratimas ne tik atatinka gamtinį mūsų visuomenės išaugimą, bet yra kaip ir Apaštalo žodžių — „nėra skirtumo tarp žydo ir graiko“—kamentorium, yra „krikščionystės dvasios loginga išvada“ **). Tik krikščionystėj galima rasti suderinimo įgimtų nelygybių su siekimų lygybe. Tos nelygybės įeina į Dievo planą. Tad visuomeninio teisingumo tikslu negali būti tų nelygybių panaikinimas, bet kova su naujų neligybių kūrimu dėl neišmintingumo ar blogos valios, nes pagrindinė krikščionystės idėja yra malonės idėja, o ne teisingumo. Dievo malone juk esame tuo, kuo esame ***).

Su tokia krikščioniškosios demokratijos pažiūra aukštesnieji luomai sutikti nenori. Dėl to liaudiškasis krikščioniškosios demokratijos charakteris visais atžvilgiais yra pateisinamas tomis anormalinėmis aplinkybėmis, kuriose jos darbas turi būti dirbamas. Visų rūšių daromi jai užmetimai, kad tas jos charakteris griaująs visuomeninės jerarchijos patį principą, dar yra ir dėl to be pamato, kad vedamos krikščioniškosios demokratijos visuomeninės reformos su liaudies pagalba negalima įsivaizduoti be dalyvavimo Bažnyčios, kuri yra galingiausia pasauly jerarchija.

---

*) Ponsegvive. Catolicisme.... pusl. 51.
**) Naudet. Le Christianisme social. Bloud. 1898 m. pusl. 227—229.
***) Gayraud. Les Democrates... pusl. 57.

Dėl šio dalyko kilę bet kurie neaiškumai ar abejonės turi būti prašalinami pačiu Bažnyčios dalyvavimo faktu: Bažnyčia juk pripažįsta ir skelbia visuomeninės jerarchijos santvarką. Jei ji dalyvauja su krikščioniškąja demokratija tame darbe, dėl paliesto klausimo praktikos bei teorijos jokių abejonių kilti negali, juo labiau, kad krikščioniškoji demokratija yra visumet ištikimai klusni Bažnyčiai. Be to, visas abejones turi atmesti naujos krikščioniškosios demokratijos tuo reikalu paskelbtos deklaracijos. Ji savo tikslų niekad neslepia ir dėl kalbamojo dalyko labai atvirai pasisako. Aukštesniems luomams laikantis nuolatinės bevaisingos ir žalingos opozicijos, krikščioniškoji demokratija ne kartą kreipė jų dėmesį į tos opozicijos liūdnus vaisius, ne kartą kvietė į bendrą darbą, bet visos pastangos tuščiomis nuėjo. Pagaliau, kr. demokratija išrado reikalinga tuos luomus galutinai perspėti, kad, pasilikę savo opozicijoje, ji dirbs viena savo darbą, kad tuo jie patys save pasmerks mirti, o jų vietoje stos naujoji krikščioniškoji miestija ir naujoji krikščioniškoji aristokratija, išėjusi iš krikščioniškos liaudies tarpo. „Šitokia išvada, — rašo prof. Toniolo, — skeptiškiems, racionalistiniems asmenims, luomams, institucijoms, kurie nustojo tikėjimo ir katalikiškų tradicijų, gali atrodyti kieta; bet tikiuos, viliuos ir esu įsitikinęs, kad priims ją visi tikintieji ir išmintingi žmonės, nes jos atmetimas būtų lygus paneigimui visų krikščioniškosios filosofijos ir mokslų principų, išeinančių iš katalikiškos civilizacijos istorijos.

„Kiekviena tauta, kiekvienas luomas turi savą pasiuntinystę Dievo ir Bažnyčios atžvilgiu. Kas ją pildo, gyvena, kyla ir triumfuoja. Kas ją pamiršta ir atmeta, krinta nuo gyvenimo medžio, o jų vietą užima tie, kurie geriau supranta savo visuomenines, krikščionystės uždėtas, pareigas.

„Dėl to minėtoji išvada, nors ir atrodo kieta, bet savo esme tik patvirtina visuomeninės jerarchijos, jos funkcijų ir bu-

vimo būtinumą. Į ją tad turi būti žiūrima, kaip į griežtą, bet širdingą aukštesniųjų luomų kvietimą: jei atsidėsite nuoširdžiai įgyvendyti katalikų socialinę programą dėl liaudies ir visuomenės tvarkos gerovės, triumfuosite kartu su Bažnyčia ir liaudimi. Jei pasielgsite kitaip, prapulsite — prapuldys jus dviguba pragaištinga įtaka: laukujė — socialistinė demokratija, ir vidujė — jūsų išsekimas, išeinąs iš savo pasiuntinystės pamiršimo; ir, anksčiau ar vėliau, savo vietoje pamatysit naujuosius aukštus luomus, kilusius iš liaudies ir pildančius savo taurias pareigas, kurias jūs pamiršot, ir kurių juos naujai dar geriau išmokys Bažnyčia ir krikščioniškosios civilizacijos istorijos patyrimas. Kas tad čia yra neišmintingo, neteisingo ar revoliucinio? „Tikriausia, kad nieko" — baigia garsusis profesorius: „Tos idėjos nėra mano — jos priklauso krikščioniškojo mokslo ir sąžinės pratrimonijumui".

Šis gražus prof. Toniolo įspėjimas turėtų galutinai sulaužyti aukštesniųjų luomų apatiją ir opoziciją ir įstatyti juos į taip aiškiai ir griežtai Šv. Tėvo nurodytą kelią, į tarnavimo liaudžiai kelią! Nesvyruodami, tačiau, galime pasakyti, kad ir kitur ir pas mus nėra taip gera, kaip turėtų būti. Kalbama, tiesa, daug apie reikalą dirbti liaudies naudai; kalbama apie jos girtavimą, tamsumą, neišauklėjimą, nedarbingumą, atsakingumo ir pareigos jausmo trūkumą, bet tuo visa ir baigiasi. Žodžių daug, darbų maža: lyg tos aimanos ir sentimentalus susirūpinimas būtų visą energiją išaikvoję. O tuo tarpu tuo neveiklumu pasinaudoja kiti. Jie eina į liaudį su dideliu atsidėjimu. Eina kurstyti jos širdyse pavydo, aistros ir nepasitikėjimo ugnies, kad ją galutinai apkvailintų ir pagadintų. Ir nieko nuostabaus, kad žmonės daugiau iš reikalo, negu iš noro telkiasi prie tų tariamųjų prietelių, nes tie, kurie turi pareigos jais susirūpinti ir galėtų naudingais keliais juos vesti, jų vyresni broliai iš dvarų ir iš šviesių rūmų, užmir-

šo apie jų moralinius ir materialinius reikalus, neįžiūri jų skurdo ir vargo vargstamo, užmiršo ir savo pagrindines pareigas.

Ar tokiose tad aplinkybėse galima kaltinti tik liaudį, kad ji yra tokia, kokia yra? Ar liaudies kaltė, kad tarp rūmų ir lušnos atsirado praraja? Ar tik žemesnieji luomai atsakingi už tai, kad juos slegia moralinis ir medžiaginis skurdas?

Ginčyti negalima, kad dėl viso to yra tam tikrame laipsny ir liaudis kalta. Bet negalima nutylėti ir to, kad tokio jos būvio pagrindinė priežastis yra klaidingas jos švietimas; be to, nedoros agitacijos ir demoralizuoją iš aukšto pavyzdžiai.

Reikėtų įsidėmėti, kad girtybė ir nedorovė apačioj seka viršūnių gyvenimu ne pagal turtą; kad nepadorumas ir pavydas apačioj seka įtartina spekuliacija ir azartiniais lošimais viršui. „Ar turime teisę išmetinėti darbininkui", kalbėjo 1868 m. kard. Mermillod, „kad jis nedirba pirmadienį, jei mes nedirbame visą savaitę? Negalima smerkti viešų darbininkų pasilinksminimų ir drauge vaikščioti į teatrą nuogybių žiūrėti. Jei norima uždrausti darbininkui kelti ovacijas liaudies dainininkei, negalima jai apladuoti savo salonuose".

Verkšlenti tad dėl liaudies sugedimo — tuščias dalykas. Naudingiau būtų, kad mūsų ponija pasiryžtų geresnių pavyzdžių teikti jai. O tai įvyks tada, kada ji giliai į širdį įsidės 1897 m. šiuos Leono XIII pasakytus Rymo patricijatui perspėjimo žodžius: „nuolatos budėkite ir saugokitės išpuikusio ir suklydusio proto bei gašlios aistros spąstų — tų dviejų amžinų Kristaus tikėjimo priešininkų". Tuomet išganingas malonės veikimas, nurodys jai tikras ir būtinas pareigas ir išmokys katalikiško, t. y. stipraus ir drausmingo, Šv. Tėvui klusnumo, kurio šiandien pirma sąlyga yra tarnavimas Bažnyčiai per tarnavimą liaudžiai.

POPIEŽIUS IR DARBININKAI.

„Gydytojo nereik sveikiems, bet tiems, kurie serga."
Mork. 2, *17.*

„Darbininkas vertas savo užmokesnio".
Luk. 10, 7.

„Krikščioniškoji demokratija jau vien tik dėl to, kad pasivadino krikščioniška, turi remtis dieviškojo tikėjimo apreikštais dėsniais, kaip savo pamatu ir siekti vargstančiųjų gerovės tuo būdu, kad iš to turėtų naudos ir žmonių sielos amžinybei sukurtos." *Leonas, XIII.*

„Niekas, be abejo, nesmerks tų pastangų, kurios prisiderindamos prie prigimties ir dieviškųjų įstatymų, siekia tik vieno, butent, kad tie, kurie gyvena iš rankų darbo ir amatų, būtų pakenčiamesniame padėjime ir galėtų palaipsniui savo ateitį aprūpinti, kad galėtų laisvai ir viešame gyvenime pildyti dorovės ir religijos pareigas ir jaustis esą ne gyvuliai, bet žmonės, būti ne pagonimis, bet krikščionimis".
Leonas XIII.

1898 m. spalių m. 8 d. Šv. Petro bazilikoj Leonas Harmelis, pristatydamas Leonui XIII savo atvestus prancūzų darbininkus, kuriuos buvo šv. Tėvas leidęs pristatyti kaipo krikščionis demokratus, taip jam kalbėjo:

„Štai, Šventasai Tėve, darbininkai stovi prieš Tave. Jie Tau dėkingi, kad šiandien turi aiškų supratimą apie savo teises ir pareigas. Tu jiems parengei jų visuomeninį ir ekonominį pakilimą. Tavo enciklikos paskelbė jų ir jų vertybės išvadavimą. Tu suvienijai darbo žmones su Bažnyčia.

„Krikščioniškoji demokratija, tikrai katalikiškai suprasta, gali turėti daug priešininkų, kurie jos nepažįsta; bet ji atves vėl į Bažnyčią minias, kurias buvo išviliojęs revoliucinis socializmas".

Į šitą L. Harmelio kalbą Leonas XIII taip atsakė:

„Jūs, brangūs, atstovaują Prancūzijos darbo sūnums, negalite nežinoti, kad ir jūs esate apdėti didelėmis pareigomis, kurios liečia visą visuomenę. O kadangi užsiminėt apie demokratiją, šituo tad reikalu turiu jums štai ką įdiegti (inculquer). Jei demokratija persiima mokslais, tikybos apšviesto proto patiektais; jei nepasidavusi klaidingoms ir kenksmingoms doktrinoms nuolankiai priima kaipo būtiną faktą luomų ir būklės įvairumą; jei ji ieškodama priemonių gyvenimo keliamoms socialėms problemoms išspręsti, neišleidžia iš akių nė valandėlę tos antgamtinės meilės, pa-

gal kurią Kristus savuosius pažindavo; jei, žodžiu, demokratija nori būti krikščioniška, ji parengs jūsų tėvynei ateitį pagrįstą ramybe, gerove ir laime. Bet jei ji metasi į revoliucijos ir socializmo glėbį, jei patrakusių iliuzijų suvadžiota stato reikalavimus, siekiančius sugriauti visus pagrindinius dėsnius, kuriais remiasi visa politinė santvarka, greit prives darbininkų luomą prie verguvės, skurdo ir sunykimo. Te apsaugoja jus Viešpats, brangūs sūnūs, nuo tokios niaurios ateities! Ištikimi pasižadėjimams, duotiems per šventąjį krikštą, tikėjimo šviesoje sprendžiate ir vertinate reikalus to gyvenimo, kuris yra tikra kelionė iš laiko į amžinybę!

„Tuo metu, kada kitur socialiniai dalykai kankina ir vargina darbininkus, jūsų sielose ramybė viešpatauja, nes turite tikrus krikščionis darbdavius, kurie taip išmintingai vadovauja jūsų darbams ir kurie taip teisingai, be skriaudos, skiria jums atlyginimą ir drauge moko jus jūsų pareigų ir teisių, aiškindami didįjį Bažnyčios ir jos galvos mokslą.

„Kad Prancūzijoj augtų skaičius darbdavių, kurie būtų panašūs į jūsų, o pirmiausia į tą gerąjį tėvą, kuris jau tiek metų laiko savo laime vesti jus prie mano sosto.

„Kad galėtumėte ir jūs savo žodžiais ir darbais vesti prie Dievo ir prie krikščioniškųjų dorybių praktikavimo suklydusius savo brolius ir stiprinti savo tėvynę tokiomis darbininkų eilėmis, kokias aš turiu prieš savo akis! Kad Viešpats panorėtų išpildyti mūsų troškimą,— jūsų tautos gerovė ir išganymas būtų užtikrinti ir atgautų pasauly specialę vietą ir garbingą pasiuntinystę, kurią jai Apvaizda buvo paskyrusi.

„Tuo tarpu, brangūs mano sūnūs, su savo dvasios nuolankumu, drausme ir darbo meile pasirodykite verti savo aukšto krikščionies darbininko vardo. Mylėkite savo darbdavius ir vieni kitus. Kada gi alsinąs darbas sunkiau pri-

slėgs jūsų nuvargintus pečius, kelkit akis į dangų, kad sustiprintumėte savo drąsą. Prisiminkite sau Dieviškąjį Darbininką iš Nazareto. Jis tyčiomis pasirinko sau tą kuklų amatą, kad stipriau susijungtų su jumis ir kaip ir sudievintų (diviniser) rankų darbą ir varstotą. Bet, kas svarbiausia, nepamirškite maldos ir religinių pareigų: jie bus jums džiaugsmo ir patvarumo ligi galo gausingas šaltinis".

* * *

Padavėme čia Leono XIII kalbą į darbininkus ištisai. Ji yra svarbi tuo, kad joje popiežius išdėsto savo nuomonę apie demokratiją, stato pavyzdžiu visiems darbdaviams žinomą visam pasauliui darbininkų tėvą, pramonininką L. Harmelį, bet svarbiausia, nurodo darbininkų pasauliui jo dideles ir rimtas pareigas.

Šiandien pseudodemokratija, radikalinė ar socialistinė, kalba darbininkams tik apie jų teises ar daromas jiems skriaudas, bet jų pareigas iškilmingai nutyli.

Kodėl? Pirmiausia dėl to, kad tai demokratijos rūšiai nerūpi tikroji darbo žmonių gerovė. Jiems rūpi vien patraukti prie savęs tuo žmones garsiais ir trankiais, kad ir neįvykdomais, pažadais, kad su jų pagalba pravestų visuotinį perversmą. Deklamuoja žmonėms karštai apie perdėtas ir neįgyvendinamas jų teises, kad tuos žmones suburtų po savo raudona vėliava; bet nė puse žodžio neprasitaria apie pareigas, kad tuo žmonių nuo savęs neatstumtų, kad įtikintų juos žodžiais, jog socialistų valdžiai valdant, žmonės jokių pareigų neturės. Ir iš tikrųjų, socialistų valstybėj visos pareigos būtų nereikalingos; jų sistemoj jos būtų net nonsensas. Dievo atžvilgiu socialistai jokių pareigų nepripažįsta, nes paties Dievo buvimo nepripažįsta. Valstybės visuomenės ir artimo atžvilgiu socialistai pareigų nesupranta, nes jie pripažįsta ir vertina tik p r i e v a r t ą visagalinčios valstybės ir visuotinę verguvę gryniausioj lygybėj; o tokioje aplinkumoje nėra vietos kilnioms krikščioniškoms

pareigoms. Pas juos nėra pareigų ir tėvynės atžvilgiu, nes tėvynė ir tėvynės meilė jiems yra tik tamsių žmonių prietaras.

Visai kitaip elgiasi su darbininkais Bažnyčia ir krikščioniškoji demokratija. Jie visumet, kaip ir šiandien, pripažįsta, skelbia, reikalauja ir gina teisingus darbo žmonių reikalavimus, reikalus ir teises. Bet jie, stovėdami darbo žmonių teisių sargyboje, reikalauja iš darbininko sąžiningo savo pareigų ėjimo. Sąžiningas pareigų atlikimas yra ne tik pamatas, bet ir kompensata, atlyginimas visuomenei už jiems kiekvienam atskirai suteiktas teises. Apie visišką tų teisių perdavimą valstybei, apie pavertimą visų žmonių būtybės be teisių ir pareigų, atiduodant juos visiškai visagalinčios valstybės malonei ar nemalonei, kaip to reikalauja socialistai, krikščionystėje jokios kalbos nebuvo ir negali būti: pagrindinis Bažnyčios principas — l a i s v ė.

Bažnyčios supratimu, darbininkas—ne vergas, ne jungo gyvulys, kuris laikomas ir šeriamas tam, kad išnaudotų jo jėgas. Ne, Bažnyčiai darbininkas pirmiausia yra ž m o g u s, sukurtas Dievo panašumu, dirbąs visus saistančiu darbo įsakymu „dirbti veido prakaite“, tuo darbu pildąs Dievo uždėtą pareigą, kuri yra žmogaus teisių ir jo vertybės šaltinis ir garbės pamatas. Bažnyčios akyse, lygiai ir V. Dievo, garbę žmogui teikia ne kilimas, ne turtai, ne darbo rūšis, bet sąžiningas ir uolus atlikimas reikiamo jam darbo, suprasto kaipo pareigą, pildymas pareigų Dievo, visuomenės, šeimos ir artimo atžvilgiu. O juo sąžiningiau kas atlieka savo pareigas, juo jis didesnės garbės nusipelno, juo platesnių teisių įsigyti gali, juo garbingesnio atlyginimo nusipelno ir žemėje ir danguje.

Štai dėl ko Leonas XIII, patvirtindamas krikščionių demokratų sąjungą, kurie siekia pirmiausia žmonių teisių ir gerovės, iškilmingai darbo pasauliui priminė — d i d e l e s i r r i m t a s, v i s ą v i s u o m e n ę l i e č i n č i a s j o

pareigas, kad tuo dar kartą pabrėžtų aiškiai ir neabejojamai, jog Bažnyčia teisių be pareigų nesupranta ir net prileisti negali, kad krikščionis darbininkas nežinotų savo pareigų.

Tarp kitų pareigų, kurias Leonas XIII nurodo darbo žmonėms, yra viena, kuri reikia čia iškelti. Ta pareiga yra kilniausia apaštalavimo pareiga — pareiga vesti prie Dievo ir krikščioniškųjų dorybių praktikavimo tuos savo draugus, kurie yra socialistų šunkeliais nuėję. Be abejo, į tų vargšų žmonelių, iškreiptu socialistų mokslu sugadintų, širdis lengviau pataikins jų bendradarbis, kartu su jais vargą vargstąs draugas, kaip kad kunigas, kurio jie vengia, kuriuo netiki. Šventasai Tėvas, uždėdamas krikščioniui darbininkui apaštalavimo pareigą, aiškiai reikalauja, kad tas apaštalavimas pirmausia savo pavyzdžiu būtų vedamas.

Pavyzdžiu — pirmiausia ir visumet; žodžiu — tik reikale. Tokį reikalavimą Šventasai Tėvas stato dėl to, kad jis nenori bergždžių ir dažnai veidmainingų žodžių; bet jis reikalauja, kad kiekvienas žodis, nesugriaujamai būtų įrodytas ir paremtas savu pavyzdžiu, kuris visur ir visumet geriau veikia už žodžius, ypač jei tie žodžiai nesuderinami su darbais.

Leonas XIII savo kalbos pradžioj aiškiai ir kategoringai nustato krikščioniškosios demokratijos ribas, kurių, be nustojimo savo krikščioniškojo pažymio, niekas peržengti negali.

Prisiminkime čia tik trumpai, kas turi būti išskirta iš kilnios krikščioniškosios demokratijos veikimo programos. Turi būti išskirta ir neprileista: kurstymas luomo prieš luomą, kėlimas neapykantos ir nepamatuoto nepasitikėjimo vienų kitais, bet kurie brutaliniai ekscesai, nuodėmingas pataikavimas tvirkinąs žmones, pragaištingas migdymas pareigų nuovokos —žodžiu, visos nedoros priemonės, var-

tojamos tam, kad įsigytų sau jėgų, populiarumą ir tariamąją partijos pajėgą, tos priemonės, kurios nesuderinamos su gražiu krikščioniškosios demokratijos tikslu, kuris veda prie suorganizavimo liaudies su jos pačios pagalba jos gerovei pakelti, kad galutinai suvienytų visas visuomenines pajėgas taikoj, teisingume, krikščioniškoj brolystėj Bažnyčios prieglobsty.

„Būkite visi geri krikščionys, ir būsite geri demokratai“, rašo savo ganytojo laiške 1797 m. Imolos vyskupas, kardinolas Kiaramonti, vėliau tapęs popiežium Pijum VII. Vadinasi, geras krikščionis yra ir turi būti tikru demokratu. Krikščionių demokratų vėliava yra krikščionių, katalikų vėliava. Jos tad negali ir neturi kelti ir laikyti tokie žmonės, kurie tik žodžiais, bet ne darbais, ne įsitikinimais, ne širdimi, yra ir nori būti katalikais. Krikščionimis demokratais negali būti žmonės, kurie tos partijos gražiąja vėliava nori pridengti savo privatinius ir egoistinius tikslus. Krikščioniškosios demokratijos šeimoj neturi teisės sau ieškoti vietos tokie žmonės, kurie siekia politinės ar bet kurios kitos karjeros.

Krikščioniškosios demokratijos kertinis akmuo: išsižadėjimas savęs ir atsidėjimas, asmeninis pasišventimas, jos viršūnė: teisingumas ir meilė! O tokiuose rūmuose nėra ir negali būti vietos prisimetėliams, karjeristams, išnaudotojams ir kitiems menkos dorovės ir vertybės žmonėms!

Mūsų liūdnais laikais, kada gražiausios ir švenčiausios idėjos begėdiškai ir abuojiškai yra profanuojamos ir savo egoistiškiems tikslams naudojamos, visų krikščionių demokratų, ypač jos vadų, svarbi pareiga saugoti savo organizaciją nuo tokių žmonių, budriai stovėti jos gero vardo sargyboje.

Geras krikščioniškosios demokratijos vardas turi būti visomis pajėgomis saugojamas, mes turim jo boti net pavydėdami, nes tik su ta sąlyga ji galės pasiekti savo tikslą, galės visuomenės santykiuose realizuoti Dievo valią.

„Pasistenkite padaryti, — kalbėjo 1897 m. spalio m. 8 d. kardinolas Porocchi, — savo demokratystę tiek krikščioniška, kad ji priverstų ne tik jūsų draugus, bet ir priešininkus tapti tokiais pat krikščionimis demokratais, kokie ir jūs esate". O šito krikščionys demokratai pasieks ne kitu keliu, kaip tik per meilę siekdami socialinio teisingumo.

TURINYS.

		pusl.
1.	Paaiškinimo žodis . . .	3
2.	Literatūra	4
3.	Du keliu	5
4.	Krikščioniškoji demokratija . . .	27
5.	Bažnyčia ir liaudis	47
6.	Luomų problema	69
7.	Popiežius ir darbininkai . . .	87

Kaina 3 lit.

„RAIDĖS" SPAUSTUVĖ
KAUNE, KĘSTUČIO 44 Tel. 758

Redaktorius-leidėjas Kun. M. Krupavičius.
Vinietės dail. V. Šimonio.